

De Korhaan

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

jaargang 51, nummer 4
november 2017

INHOUD

Van de voorzitter / van de redactie	3
Grauwe Klauwier	4
Ledenmutaties	7
Velduilen	8
Matkop	10
Excursie tekenen	14
Hoe teken je een vogel	15
Broedvogelinventarisatie Laarder Wasmeer	16
Vogels voor iedereen	18
Weidevogelbescherming 25 jaar	20
Getrainde vogels	22
Prikbord	22
Vogeltreffers	23
Excursie Tiengemeten	27
Kramsvogel in de Eempolder	28
Vogelringstation Het Gooi	32
Eiland Huizen	35
Ruiende Casarca's	36
Velduil in bedrijfsgebouw	37
Gedichten	38
Boekbespreking Meerkoet	39
Vogeldeterminatie	39
Literatuur	40
Koekoek	42
Vogels op de cm ²	44
Mijn jaar van de Koekoek	45
Programma	46
Adressenlijst	47

FOTO'S OP DE OMSLAG

Vooromslag: **Kramsvogel**

Fotografie, Bertus van den Brink

Achteromslag: **Ralreiger**

Fotografie: Caspar Hurdeman

Het werkgebied van Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken

INFORMATIE

Contributie en lidmaatschap

De contributie van de vogelwerkgroep bedraagt minimaal €20,- per jaar. Het lidmaatschap is inclusief ons verenigingsblad De Korhaan. Leden uit één gezin, of samenwonenden kunnen huisgenoot-lid worden.

De contributie is dan minimaal €7,- per jaar. Je ontvangt dan geen tijdschrift.

Opzeggen van het lidmaatschap graag vóór 1 november van het lopende kalenderjaar.

Schenkingen

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken is als ANBI aangemerkt en daardoor zijn uw giften onder voorwaarden aftrekbaar bij de Belastingdienst. Daarnaast kunt u in u testament een legaat opnemen ten gunste van de VWG. Het is gewenst dit wel met uw notaris te bespreken.

Verenigingsorgaan van Vogelwerkgroep

Het Gooi en Omstreken
Verschijnt 4 x per jaar

Jaargang 51
nummer 4 november 2017
ISSN: 0929-8762

Redactie

Renee Beekman
Dick Jonkers
Jelle Hogenbirk
Hans Hover
Paul Keuning
Wobbe Kijlstra
Carla van Lingen
Rob Moolenbeek
Ton van den Oudenalder (ad interim)

Redactieadres

redactie@vwggooi.nl
Wobbe Kijlstra (ad interim)
Daltonstraat 212
1223 RV Hilversum
035 7728749

Ledenadministratie

ledenadministratie@vwggooi.nl
Egbert Leijdekker
Dr. A. Kuyperlaan 18a
1402 SC Bussum
06 83567957

Advertenties

In overleg met de redactie

Drukkerij

BakkerBaarn

Inleveren kopij

Uiterlijk: 28e van de maand december, maart, juni of september

Het overnemen van artikelen is uitsluitend toegestaan na overleg met de redactie. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te weigeren. De auteurs zijn zelf voor de inhoud van hun artikelen verantwoordelijk.

Van de voorzitter

VOORZITTER

Op de valreep nog een stukje schrijven tijdens een donkere regenachtige zaterdagmiddag in november. Elders in De Korhaan vind je al een heel relaas over de wederwaardigheden van het jubileumjaar. Inmiddels is besloten om de workshop met wijkcoördinatoren over natuur en vogels in de wijk te verplaatsen naar januari of februari 2018.

Door de grote belangstelling vanuit de basisscholen voor ons vogeleducatieproject is een oproep uitgegaan om meer leden als vrijwilliger bij dit project te betrekken. Kennelijk spreekt het veel leden aan, want de respons is fantastisch.

Naast de jubileumactiviteiten gaan ook onze 'gewone' vogelactiviteiten door. Het najaar wordt door veel groepen gebruikt om samen te komen en de

resultaten en plannen met elkaar te bespreken. Voor mij was het een genoeg en een voorrecht om bij de bijeenkomsten van Eempoldertellers, nestkastencontroleurs, vogelringgroep en weidevogelbeschermers aanwezig te zijn. Daarnaast is zo'n samenkomst ook een mooie gelegenheid voor de deelnemers en belangstellenden om met elkaar bij te praten. Uitdaging is om als groep ook de continuïteit te bespreken en te bewaken en ervoor te zorgen dat het organisatorische werk niet voortdurend op de schouders van een of enkele mensen ligt. Door dit samen te bespreken en de taken waar mogelijk meer in teamverband uit te voeren wordt het ook leuker en wordt tevens de continuïteit beter geborgd. De vogelherkenningscursus is alweer in volle gang, met voor het eerst sinds

jaren geen overvolle zaal. De vervolgcursus, verzorgd door Wouter Rohde, is alweer aan het afronden. Wouter en de groep zijn enthousiast en wellicht komt er volgend jaar toch nog een vervolg? De jubileumlezing over 50 jaar broedvogels in ons werkgebied, verzorgd door de Werkgroep broedvogelinventarisatie, was een groot succes en trok maar liefst 80 mensen naar de Infoschuur. Kortom alle reden om enthousiast en trots te zijn met elkaar over alles wat onze eigen Vogelwerkgroep allemaal doet en tot stand brengt. Laat het weten, als je interesse hebt om hieraan een extra steentje bij te dragen.

Piet Spoorenberg

Van de redactie

REDACTIE

We zijn dit jubileumjaar gestart met een extra dikke Jubileumuitgave van De Korhaan. Zelfs het logo op de vooromslag was voorzien van gouden letters.

Het achteromslag toont een greep uit de omslagen uit het verleden en in het midden pronkt een afdruk van de eerste gestencilde Korhaan uit 1967: Jaargang 1 nummer 1. Neem dit maal geen telescoop of verrekijker in de hand maar een vergrootglas en lees het redactionele schrijven dat eindigt met de wel zeer welluidende zinnen over De Korhaan:

“Nog voorzien van een zakelijke inhoud en nòg zonder ons symbool: de korhaan. Dat die haan vaak mag “kraaien”!

Een gokje, die haan kraait dit keer voor de 297ste maal. Je zou zeggen daar moet heel Nederland wakker van zijn geworden laat staan de bewoners in ons werkgebied het Gooi en omstreken. Wel, ook nu ligt er weer een nieuw nummer voor u waarin de leden van de VWG hun werkzaamheden in de natuur laten zien. Ook weer prachtige natuurfotografie en kwalitatief goede rapportages en onderzoeken en

aandacht voor speciale, al dan niet kwetsbare soorten. Dit alles is mogelijk door onze gedreven inzet en zoals bij zoveel inspanningen geldt ook hier, 'zonder wrijven geen glans'. Dat geldt ook voor de redactieleden. Het was een jaar van aftasten en taken verdelen. Wat ons betreft op naar het 300ste nummer De Korhaan die gepland staat voor volgend jaar herfst. De redactie wenst u en de uwen prettige feestdagen en weer een fijn komend vogeljaar.

Projecten voor 'de grauwe klauwier en akkervogels' in het Gooi

Paul van der Poel

Zoals de meeste leden van onze Vogelwerkgroep bekend zal zijn, is met geld uit het Dineke Sluijters Vogelfonds aan de oostzijde van Oud Valkeveen op terrein van Staatsbosbeheer een project uitgevoerd, gericht op de terugkeer van de grauwe klauwier als broedvogel. Minder bekend is misschien, dat op de Naarder Eng bij twee akkers die eigendom zijn van het Goois Natuurreservaat (GNR), met geld van het IJsvogelfonds en de Pluk van de Petteflet Natuur en Milieuprijs 2015 van de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland, werkzaamheden zijn uitgevoerd ten gunste van akkervogels. In dit artikel zullen beide gebieden en de daar getroffen maatregelen besproken worden.

1.1 Valkeveen.

Zoals overal in het Gooi zijn ingrepen door de mens zichtbaar. Het terrein waar het project voor de grauwe klauwier werd uitgevoerd was destijds in bezit bij een van de directeurs van de Kalkzandsteenfabriek Rijsbergen in Huizen. In het dijkje waarlangs de werkzaamheden zijn uitgevoerd is destijds heel veel restmateriaal van de

weer op 23 juli 2015 en foto 2 op 16 augustus 2017, bijna twee jaar na de uitvoering van het project.

De werkzaamheden werden najaar 2015 uitgevoerd door en onder supervisie van ons lid Harry de Rooij (Firma Atro Florens). Met een kraan werden de stammen van de omgezaagde bomen verwijderd en

is - kosteloos (!) de sloot deels uitgebaggerd, waarbij nog een half vergaan bootje tevoorschijn kwam dat in het verleden in het pretpark Oud Valkeveen werd gebruikt. Op drie plaatsen is een steile wand gemaakt voor de ijsvogel. Zo nu en dan worden door mij zaailingen van eik, esdoorn en Amerikaanse vogelkers verwijderd, samen met Loes van der Poel en

Foto 1. Het gebied voor de uitvoering van het project.

Foto 2. Na de ingreep; de hoge boom is de gespaarde beuk.

kalkzandsteen verwerkt. Ook elders kan veel van dit materiaal aangetroffen worden, een reden waarom de wijngaardslak het daar zo goed doet. Rond 1970 was het aantal bomen op en langs het dijkje beperkt tot een aantal (jonge) wilgen en kon je - met enige moeite - oversteken naar het terrein van speelpark Oud Valkeveen en verder door naar de Zanddijk. Geleidelijk kwamen er steeds meer bomen en nam vooral de Amerikaanse vogelkers, en in iets mindere mate, de esdoorn toe. foto 1 geeft de situatie

meidoorns die in de weg stonden in depot gezet. Daarna zijn de meidoorns weer teruggeplaatst en werden van de takken hopen gemaakt tegen het dijkje aan de kant van het Gooimeer. Dit materiaal vormt een bron voor insecten en andere geleedpotigen. Enkele bomen zijn geringd en gekandelaberd (snoeien waardoor de boom de vorm van een kandelaar krijgt). De beuk aan de slootkant is behouden gebleven. Later zijn autochtone meidoorns (100 stuks) en hondsrozen (150 stuks) geplant. Behalve deze werkzaamheden

Dick de Graaf. Inmiddels zijn we twee jaar verder en zijn vooral de meidoorns goed aangeslagen. Op de meer open stukken is behalve gras, een flink aantal kruiden aanwezig. Opvallend is dat de grote kaardebol nu op meerdere plaatsen aanwezig is. Doordat sinds vorig jaar (iets) ruige stalmest wordt uitgereden op het laagst gelegen deel van het grasland om de pitrus terug te dringen, is de insectenrijkdom toegenomen. Met name mestkevers zijn voor de grauwe klauwier van groot belang als voedselbron.

Foto 3. Het gebied tijdens de uitvoering van het project

Foto 4. Bij uitbaggeren van de sloot aangetroffen resten van bootje van het pretpark

1.2. Effecten op de avifauna.

Het hoofddoel van het project is uiteraard om te zien of de grauwe klauwier zich als broedvogel kan vestigen in een kleinschalig gebied met geschikte habitat. Een eerste aanwijzing dat de habitat voor klauwieren geschikt is, was de waarneming van een klapekster door Tonny Bakker op 24 oktober 2016. Dit jaar werd in de periode juli-augustus

betreft melden leden van de ringgroep, dat er sinds de werkzaamheden kneuen, putters en gekraagde roodstaarten op het gekapte deel voorkomen. Ook is daar dit jaar de kwartel waargenomen. Al leidden de werkzaamheden tot nu toe niet tot de vestiging van de grauwe klauwier, gesteld kan worden dat de werkzaamheden tot een rijker en gevarieerdere vogelbevolking geleid

de percelen bestaat uit aangeplant naaldbout en tussen de nog steeds in gebruik zijnde akkers liggen restanten van eikenhakhoutbos. Vroeger werd dit eikenhakhout geteeld voor looizuur en gebruikt in leerlooierijen, als brandhout voor visrokerijen en als boerengeriefhout. Het is niet meer voor te stellen dat een akkervogel als de patrijs op de Naarder Eng oorspronkelijk zo talrijk was dat er

Foto 5. Voorbereiding voor het terugzetten van meidoorn

Foto 6. Aanplanten van rozenstruiken.

driemaal een grauwe klauwier gemeld in het gebied door ringers van de vangplaats die daar is (mededeling Harry de Rooij en Carel de Vink). Nu is het afwachten of er ook voorjaarswaarnemingen zullen komen en tot langdurig pleisteren wordt overgegaan, of dat ze zelfs tot broeden komen.

De aanleg van broedwandjes voor de ijsvogel hadden dit jaar succes. Op 16 augustus werden twee jonge ijsvogels gevangen en geringd (mededeling Harry de Rooij). Wat de overige vogels

hebben.

2.1 Naarder Eng.

Rond de gemeenten in het Gooi lagen vroeger veel (zeer) kleinschalige akkers op de engen (Gooise benaming voor landbouwgronden). Veel van deze gronden zijn verdwenen door de uitbreiding van de bebouwing. Een deel van de engen is thans nog aanwezig en deels in eigendom van het Goois Natuurreservaat. Van de Naarder Eng resteert in totaal 70 ha. Een deel van

jaarlijks tientallen geschoten werden, zoals blijkt uit aantekeningen van jagers (mededeling B. Blessing). In 1973 leverde de inventarisatie door leden van de Vogelwerkgroep nog 1 broedpaar op (Klein, 1973). De fazant was toen nog zo algemeen, dat deze niet geteld werd bij de inventarisatie. De fazant mag sinds 1993 niet meer worden uitgezet voor de jacht en bij de inventarisatie in 2010 werd deze soort ook niet meer waargenomen (Weenen, 2010). Geleidelijk zijn de meeste akkertjes samengevoegd tot relatief

Foto 7. Ligging van de akkers 15 en 16 van het Goois Natuurreservaat waar het project voor akkervogels is uitgevoerd

grote akkers. Sommige akkers van particulieren worden gebruikt voor kerstboomteelt, of om paarden en andere dieren te laten lopen. De Naarder Eng is erg in trek bij mensen om honden uit te laten, vooral omdat er geen aanlijngedod is. In het inventarisatieverslag van 2010 (Weenen, 2010) is een groot aantal aanbevelingen gedaan voor het terreinbeheer. Een ervan was o.a. verbetering van de omstandigheden op de akkers, die voor trekvogels en wintergasten zo aantrekkelijk worden, dat zij er langdurig kunnen verblijven. Hierbij moet gedacht worden aan vinkachtigen, diverse soorten gorzen, lijsterachtigen, patrijzen, roofvogels en uilen. Als mogelijke broedvogels komen vrijwel dezelfde soorten in aanmerking als genoemd bij de trek- en wintervogels.

Op verzoek van het Goois Natuurreservaat zijn door leden van de VWG tellingen gehouden op de 17 akkers van het Goois Natuurreservaat. Hierbij werd steeds bijgehouden welk gewas er aanwezig was en wat de staat was van de akker (ingezaaid, geploegd, etc.). Met de tellingen werd gestart in juni 1993, terwijl de laatste telling in maart 2016 was. In 2015 en

2016 werd niet in de zomermaanden geteld. De tellingen werden gecoördineerd door Dirk Prop en vanuit het Goois Natuurreservaat was Ben Blessing betrokken. Ofschoon de verslaglegging van de tellingen nog niet gereed is, is de voornaamste conclusie dat het overjarig laten staan van gewassen door het GNR een positief effect heeft op het voorkomen van overwinterende vogels. Dit effect treedt eigenlijk alleen substantieel op bij vinken (mededeling Dirk Prop).

Om te zien of met kleinschalige ingrepen gunstiger omstandigheden voor akkervogels kunnen worden bereikt heb ik het project op de Naarder Eng opgezet. Voor het project viel de keus op twee akkers gelegen langs de Bestevaer (akker 16), en Bestevaer en Zeeweg annex parkeerplaats (akker 15), zie foto 7

Akker 15 wordt verpacht aan een boer en wordt twee keer per jaar gemaaid. Het gewas dient als veevoer. Op deze

Foto 8. Vrijwilligers Oude Loods aan het werk (artikel in de Gooi en Eemlander van 20 januari 2016).

akker staan veel kruiden en in de winter zijn er veel zaden aanwezig. Bemesting vindt met mate en met tussenpozen plaats. Akker 16 is in eigen beheer bij het Goois Natuurreservaat en is al meerdere jaren niet bemest. Ten tijde van de uitvoering van het project werd de wintertarwe niet geoogst, zodat het graan na de zomer beschikbaar bleef voor vogels.

Om ook voor soorten als de geelgors het gebied aantrekkelijk te maken als broedgebied, zijn in het loofhoutperceel, grenzend aan de akkers, werkzaamheden uitgevoerd. De bosrand is op diverse plaatsen meer open gemaakt. Diverse oude eiken moesten daarom worden omgezaagd en grote hoeveelheden Amerikaanse vogelkers verwijderd. Het grove zaagwerk werd uitgevoerd door Roderick van der Poel en Dick de Graaf. Vrijwilligers van de Oude Loods groep van het Goois Natuurreservaat maakten van de takken rillen (randen van gestapelde takken. De rillen werden zo gemaakt dat paadjes, die door hondenuitlaters in de loop der tijden zijn afgesneden, (ree)wild rust en veiligheid wordt geboden. Door de firma Blessing Timbers zijn in het naaldhoutperceel diverse bomen

geveld om het paadje van hondenuitlaters te blokkeren. Daarna zijn door de vrijwilligers van de Oude Loods meidoorns, sleedoorns, hondsrozen en egelantier van inheemse oorsprong als overgang naar de bosrand geplant.

In de toekomst zullen deze vrijwilligers ook zorgen voor het onderhoud. De braamstruwelen en hazelaars in en langs de bosranden zijn ongemoeid gelaten. Langs de rand van akker 16, grenzend aan de Zeeweg en Bestevaer, is een dubbele rij meidoorns geplaatst om zo een haag te vormen om de inloop door honden (en mensen) tegen te gaan.

2.2. Effecten op de avifauna.

Na uitvoering van het project werden, de eerste winter, voornamelijk op akker 15 vinken, kepen en 'lijsters' gezien; helaas nog geen geelgorzen. In het

Foto 9. Zaagwerk in loofhoutperceel.

broedseizoen 2017 bood de struiklaag broedgelegenheid aan braamsluiper en drie paar tuinfluiters. Hopelijk kan ik over enkele jaren berichten over (meer) positief nieuws.

Literatuur:

Klein, J., 1973. Naarder Eng. De Korhaan 7(5): 4-8.
Weenen, H., 2010. Broedvogels Naarder Eng. VWG publicatie 194. (<http://wvgooi.nl/index.php/rapporten>)

WIJZIGINGEN LEDENREGISTER

Selectieperiode: 01-07-2017 t/m 30-09-2017

Nieuwe leden

Boxtel, T. van (Hilversum)
Bruin, J.W. de (Breukelen)
Gelok, E. (Hilversum)
Hagedoorn, N. (Laren)
Hullenaar, C. van 't (Bussum)
Kampen-Wielens, A.M. van (Hilversum)
Langhout, G. (Bussum)
Meering-Suykerbuyk, R. (Barneveld)
Scharloo, A. (Hilversum)
Sluis, J. v.d. (Bussum)
Wijk, B. van (Huizen)

Brands, C. (Hilversum)
Bruin, S. de (Utrecht)
Grotendorst, E. (Kortenhoef)
Heij, C. (Eemnes)
Hullenaar, H. van 't (Bussum)
Kievits, M. (Huizen)
Leurs, T.E. (Hilversum)
Moel, E. de (Ankeveen)
Schreuder, H. (Bussum)
Trogh, G. (Huizen)

Bruhl, A. (Hilversum)
Dam, J. van (Hilversum)
Hagedoorn, K. (Laren)
Hoytema, R. (Bussum)
Kampen, N.F.L. van (Hilversum)
Kievits, V. (Huizen)
Meering, P. (Barneveld)
Ronde, G. de (Hilversum)
Schreuder, H. (Bussum)
Vendrik, T. (Bussum)

Opgezegde leden:

Bakker, M. (Soest)
Bosch, N.F. (Bussum)
Goes, C. (Laren)
Nouwes-Corvers, D. (Hilversum)
Wesselink, J. (Loosdrecht)

Berkel, J. van (Bussum)
Brouwer, E. (Eemnes)
Jansen-Barel, C. (Huizen)
Teijgeler, C.A. (Amsterdam)

Berkel, M. van (Bussum)
Deliou, B. (Blaricum)
Mondelaars, L. (Hilversum)
Verhofstad, E. (Nederhorst Den Berg)

De Velduil krijgt wat vastere voet in de Eempolder

Deel 1. Introductie en algemene kenmerken

Ger-Jan van Loenen

In 2014 waren er na bijna 40 jaren weer broedgevallen van de velduil in de Eempolder. Uiteindelijk zijn er in dat jaar vier nesten gevonden, waarvan een nest in de oostelijke Eempolder aan de Lodijk, twee nesten in de Maatpolder en een nest in de Zuidpolder. Eén nest in de Maatpolder met vier eieren is met twee kuikens wel deels uitgekomen, maar heeft helaas geen vliegvlugge vogels kunnen voortbrengen. Het andere nest in de Maatpolder en het nest in de Zuidpolder zijn wel succesvol verlopen en gaven uiteindelijk negen vliegvlugge jongen. Conclusie een broedresultaat van minimaal negen vliegvlugge jonge velduilen in 2014 in de westelijke Eempolder.

In eerdere jaren was er wel sprake van incidentele waarnemingen. Volgens het boek 'Vogels tussen Vecht en Eem' (Jonkers *et al.*, 1987: 250-251) was in 1976 het laatst bekende broedgeval in de Eempolder.

Vanaf maart 2017 werden door mij incidenteel weer velduilen in de Eempolder waargenomen. Meestal ging het om individuele exemplaren en soms was er sprake van enige groepsvorming (drie of vier exemplaren) in de Zuidpolder of de Noordpolder en in de Klampen. Vanaf begin april

De 'Eempolder drone' in actie

Wim Hilhorst

2017 was er sprake van een permanente aanwezigheid van velduilen, geconcentreerd in de Zuidpolder rond de Stammeweg/Zuid Ervenweg. Ook het vangen van prooien (veldmuizen) werd waargenomen.

Goed verscholen nest 7 juni 2017

Wim Hilhorst

Hierdoor ontstond de mogelijkheid dat we niet slechts te maken hadden met doortrekkers.

Het hoogste aantal waargenomen adulte velduilen op één avond is zes geweest op 16 en op 27 april 2017. Enige malen waren er wellicht zelfs één of twee meer gelijktijdig aanwezig. Vanaf dat moment is er vrijwel elke avond door mij gemonitord om eventuele indicaties van broedgevallen te kunnen vaststellen.

Ook werd vanaf toen gebruik gemaakt van een nieuwe ontwikkeling, nl. van het gebruik van een drone voor het monitoren. Deze is eigendom van het 'Collectief Eemland'.

Deze wijze van monitoren, via het detecteren van warmteplekken, vergroot in hoge mate de kans van het opsporen van nesten.

Gedurende de maanden april en mei 2017 werd steeds duidelijker, dat er weleens sprake zou kunnen zijn van broedgevallen of voorbereidingen

daartoe.

Er ontstonden indicaties van mogelijke broedgevallen op basis van:

- het makkelijk vangen van prooien nu er sprake is van een bijzonder goed muizenjaar. En het vinden van braakballen
- herhaald baltsgedrag hoog in de lucht met diepe, trage vleugelslagen met een dof boe boe-groep en het

- klappen van de vleugels.
- het afbakenen territorium via imponerende vluchten met zeilende kringen onderbroken door stootvluchten met een hevige samenklappen van de vleugels onder de borst.
- het verjagen van andere vogels.
- het op min of meer vaste plekken gaan zitten (met name paaltjes).
- later ook incidentele waarneming van prooioverdracht van de ene naar de andere velduil; kenmerkend ook als baltsgedrag van het mannetje dat het vrouwtje prooien brengt.

Het gaan broeden zal eerst plaatsvinden als er op basis van voldoende voedselinname het fysiologisch proces op gang komt dat tot paring en eieren leggen leidt. Of te wel een soort van waarschijnlijke zekerheid om de kuikens te kunnen voeden (dat vergt veel voedsel).

Kenmerken van de velduil

De velduil is binnen de familie van de uilen enigszins opvallend vanwege het feit dat hij bossen schuwt. Hij brengt zijn leven door in open landschap, het liefst in enigszins vochtige gebieden, zoals veenlanden, heiden en duinvalleien. Hij vertoont zich meer dan de andere uilen ook overdag. De velduil is allesbehalve dagschuw en hij wordt het actiefst in de schemering en de nacht. Ook de veldmuizen zijn dan het meest actief.

Er zijn in de onderhavige periode van de broedtijd ook waarnemingen geweest van jagende velduilen in de vroege ochtend en in de namiddag. De velduil heeft de grootte van de ransuil, gevlekt met rossig bruin. De onderzijde varieert bij de velduilen van een warme goudkleur tot bijna wit. Over het algemeen zijn de mannetjes van de velduilen lichter getekend dan de vrouwtjes. De velduil bezit ook oorpluimpjes, maar deze krijgt men hoogst zelden te zien. Dit is door ons wel enige malen waargenomen tijdens het zitten van het vrouwtje op het nest. Op dat moment voelt de velduil zich bedreigd en zet uit angst de oorpluimpjes op.

Opvallend is de zwavelgele iris met de zwarte omranding van de ogen met verder een lichte gezichtssluier. De

poten en de tenen zijn tot aan de zwarte klauwtjes dicht met witte bevedering voorzien. In de vlucht vallen de lichte onderkanten van de lange slanke vleugels op, die alleen aan de handwortel en aan de punten van de handpennen donker gevlekt zijn. Vaak worden de vleugels bij de glijvlucht boven de jachtgebieden schuin naar boven gehouden zoals bij de kiekendief. Het vrouwtje is zwaarder dan het mannetje en weegt gemiddeld 420 gram, het mannetje gemiddeld 350 gram. Het onderscheid qua geslacht is op het eerste oog moeilijk te maken. Het mannetje heeft doorgaans een lichter gekleurd verenkleed.

Verspreiding

De velduil heeft een groot verspreidingsgebied. De grootste aantallen velduilen zijn met name te vinden in noordelijk Eurazië; Rusland (ca. 10.000 broedparen), Finland (ca. 5.000 broedparen), Zweden (ca. 3.500 broedparen) en Noorwegen (ca. 3.000 broedparen). In Midden-Europa is het aantal broedparen veel geringer (ca. 400 broedparen). In Nederland wordt het aantal broedparen de laatste jaren geschat op 30 tot 40; met als kerngebieden de Waddeneilanden, Noord Groningen en zuidelijk Friesland. Het aantal broedparen schommelde begin 90'er jaren tussen de 50 en 175 paar, waarvan tenminste driekwart broedde op de Waddeneilanden. In de periode 2000 tot 2008 stelde SOVON

vast dat er nog slechts sprake was van 35 tot 45 broedparen. Het gebied van de Eempolders is daarin het laatste decennium relatief gezien goed vertegenwoordigd. Over het gehele jaar worden in grote delen van Nederland individuele velduilen waargenomen. Het kan zijn dat het aantal broedparen groter is, omdat het heel lastig is de nesten te ontdekken. Anderzijds zou het aantal broedgevallen wellicht hoger kunnen zijn bij beter beheer (o.a. monitoring). Nu valt een aantal nesten mogelijk ten prooi aan maaimachines of andere vormen van predatie of versterking.

'A look in the eye'

Roelof Molenaar

Volwassen velduil voert bijna vliegvlug jong

Roelof Molenaar

De matkop (*Poecile montanus*)

'Bergmees' in diep dal

Carel de Vink

In sommige delen van Nederland is de matkop een zeldzaamheid. Dat is daar altijd zo geweest. Met name in de vlakke gebieden van ons land, zoals Noord-Holland boven het IJ en in grote delen van Zeeland, Friesland en Groningen. Ook op de Waddeneilanden en in gebieden als Arkemheen, en bij ons in het Eemland. In het Gooi en de Vechtstreek was deze mees echter tamelijk algemeen; was..! Op de Rode Lijst staat hij inmiddels als 'gevoelig'. Geen ereplaats, want het tekent een kwetsbare ontwikkeling. Gaat de matkop min of meer ongemerkt het voorbeeld achterna van de duinpieper, de kuifleeuwerik en de ortolaan?

Wie de matkop onder de loep neemt, ontkomt niet aan diens tweelingsoort, de glanskop. In heel oude publicaties kom je ze nog onder de gezamenlijke noemer 'zwartkopmees' tegen. Ze worden door hun uiterlijk ook gemakkelijk verward. Temeer daar hun verspreiding op veel plaatsen overlap vertoont. Niet overal: er zijn streken waar slechts een van beiden voorkomt.

Toen ik een paar jaar terug twee glanskoppen meldde in Houten, kreeg ik prompt als reactie: 'Die komt hier niet voor, graag wijzigen in matkop.' Maar het betrof wel degelijk de glanskop; het aansluitende voorjaar werd er daar zelfs voor het eerst een broedgeval van die soort vastgesteld.

Daarmee werd mijn waarneming bevestigd.

Wat overigens ook al bleek uit het feit dat ik de vogels op een voedertafel gezien had; een matkop zal zoiets nooit doen. Meer nog dan dat feit en het (voor mij althans) duidelijke verschil in uiterlijk, was de hoorbare, pittig-tweedelige roep overtuigend: 'pitjoe!'

Hoofdzak of kopzorg

Eerst maar even de kenmerken van de matkop op een rijtje, onvermijdelijk afgezet tegen die van de glanskop. Beide soorten meten ongeveer 11,5 cm. Beide hebben een zwarte kopkap, waarnaar ze genoemd zijn. Zoals hun naam aangeeft, is de kop van de matkop dof-zwart en die van de

Matkop

Rudy Schippers

glanskop glanzend. Beide hebben een zwarte keelvlak onder de stevige mezensnavel, waarbij die van de glanskop smal en rechthoekig is, terwijl de matkop een naar onder uitwaaiende vlek vertoont. De witte wang loopt bij de matkop verder door, bijna de nek in, terwijl diens kap tot aan de rug doorloopt. De kop van de matkop is ook groter en zijn nek dikker (stierennek). Rug en vleugels zijn bruin, waarbij de matkop een vaag-wit vleugelveld heeft door lichte veerzomen. Daardoor maakt hij een grijzige indruk. De buik is bij allebei wit met beige flanken. Beide hebben grijze poten en een zwarte snavel. De glanskop vertoont een (niet altijd duidelijke) witte vlek aan de snavelbasis. Het probleem is dat veel van deze kenmerken niet exclusief zijn. Jonge glanskoppen hebben een matte kap. De zware kop is bij een matkop in het veld niet altijd evident. Door sleet ontbreekt vaak het lichte vleugelpatroon, terwijl glanskoppen met vers verenpak ook korte tijd een bleek-beige vleugelvlak kunnen vertonen. Ringers hebben zelfs soms moeite om, met de vogel in de hand, via zaken als snavelvlak, bejfe en biometrie de juiste soort te duiden. Ze stellen zich zelfs de vraag of er kruisingen bestaan!

Meer houvast geeft het geluid. Kortweg gesteld is bij de glanskop alles pittiger, muzikaler. De matkop klinkt nasaler, zeurderiger. Maar ook dat is weer betrekkelijk. Het fluiterachtige 'dju-ju-juu' waarmee man matkop zijn gebied in het voorjaar afbakent, is vol van toon en beslist niet zeurderig-nasaal. Wel is het veel trager dan de gewoonlijk tweelettergrepige zangreeksen van de glanskop, die altijd haast lijkt te hebben. Heel soms hoor je bij de matkop een brabbelen liedje, bestaande uit een reeks in elkaar vervloeiende fluittoontjes. De contactroep van de matkop, een typisch hoog mezeluidje, klinkt bescheiden, terwijl de glanskop ook hierin meer pit lijkt te leggen. Vooral de nasale roep van de matkop, waarmee hij je vroeger in het plassengebied al van verre begroette, geeft houvast. Een nasaal, gerekt 'pèh-pèh-pèh!' (veelal drielidig) klinkt heel anders dan het

felle 'pitjoe!' van de glanskop. Al kan deze soms ook een driftig tzh-reeksje laten horen. Oefenen met geluid via internet helpt je om de kenmerkende 'sound' paraat te hebben.

Groei en krimp

Diverse auteurs maakten melding van een toename van het aantal matkoppen in de jaren na de oorlog tot ongeveer 1990. Daarna zette een terugval in. Zo meldt De Nederlandse Avifauna (Bijlsma *et al.*, 2001) voor de jaren 1979 – 1985 landelijk een aantal van 40 tot 60 duizend broedparen. Voor 1998 – 2000 is dat de helft! Inmiddels kon dat wel opnieuw gehalveerd, of nog erger zijn. De nog te verschijnen Atlas van Sovon in 2018 zal daarover duidelijkheid moeten verschaffen. In de ons omringende landen speelt eenzelfde tendens. Vooral de Britten slaan alarm over de sterke terugval van het aantal matkoppen. Zij geven als oorzaak de verdroging van bos- en moerasbosgebieden aan. Klimaatontwikkelingen kunnen inderdaad een grote rol spelen. Zo suggereren Hustings & Vergeer (2002) in verband met de hamstergewoonte van matkoppen: 'Misschien heeft de winterharde matkop nog het meest te duchten van warme vochtige winters, wanneer zijn proviand bederft.'

De matkop was vanouds in heel het Gooi een aanwezige soort in bosgebieden met veel berken, maar ook in sparrenbossen. Ofschoon nooit in grote aantallen. Dat lag anders in de Vechtstreek, waar in en rond het Naardermeer en nabij de Vechtplassen, maar ook bij boerderijen de matkop overal zijn nasale roep liet horen. De glanskop kwam daar niet voor. Tegenwoordig is die laatste soort bij de ouder wordende boomgordels rond het Naardermeer present. Terwijl de matkop daar een schaarse klant begint te worden. In de bosgebieden, waar ik hem voorheen nog wel geregeld tegenkwam, lijkt de matkop vrijwel verdwenen.

Inventarisatie

Dat blijkt ook uit de inventarisatierapporten van onze werkgroep. Ook halfopen bosterreinen

zoals De Zuid, de Wasmeren, en zelfs de landgoederen tellen (vrijwel) geen broedparen meer. Dat blijkt ook uit de nestkastverslagen (alle in te zien via de website van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken; ook de glanskop toont in die verslagen een negatieve tendens!). Daarbij moet worden opgemerkt dat matkoppen zelden in nestkasten broeden. Ze hakken gewoonlijk hun eigen nestholte in zacht hout van vermolmd boomstammetjes. Hun biotoop vergt daarom naast voldoende foerageerruimte in de vorm van ondergroei, de aanwezigheid van dode stammen, vooral van berk en els. Het huidige bosbouwbeleid voorziet daar ruimschoots in. Wat dat betreft zou het de matkop voor de wind moeten gaan! Maar helaas...

Ik citeer Dirk Prop (2011) in zijn verslag over broedvogels van Kortenhoef: "Met het ouder worden van de berkenbossen zou te verwachten zijn dat de matkop verder toeneemt. Niets is echter minder waar, het kostte moeite om 4 territoria vast te stellen. In 1967 werden nog 7-10 territoria vastgesteld en in 1972 zelfs 50. Vreemd dat deze soort zo afgenomen is terwijl de naaste verwanten koolmees en pimpelmees gelijk zijn gebleven of toegenomen. Concurrentie met deze soorten is niet uitgesloten. Een andere oorzaak zou zijn dat de veroudering juist ongunstig voor de matkop uitpakt, omdat dit ook een verdroging van de moerasbossen met zich meebrengt. De matkop zou het beter doen in bos met een natte ondergrond. Ook de grote bonte specht wordt wel als boosdoener aangewezen omdat hij de jonge meesjes uit het nest zou halen. Deze verhalen lijken echter zeer speculatief en vooralsnog onvoldoende onderbouwd. Hoe dan ook, de matkop is inmiddels in het Vechtplassengebied een bedreigde soort geworden." Dat is helaas, zes jaar later, nog steeds van toepassing.

Dat bleek ook tijdens enkele inventarisaties waaraan ik deelnam in onder andere de Horstermeerpolder en Het Hol. In het eerste gebied konden we niet één territorium vaststellen, ofschoon vanuit het Wijde Gat (Kortenhoefse Plassen) er wel enkele malen een bezoeking matkop te zien

Matkop

Rudy Schippers

was. Zijn zang beperkte zich echter tot het gebied aan de andere kant van de dijk. In Het Hol (en het aangrenzende gebied van De Suikerpot met daar twee paar) bleef het aantal ook ver achter bij wat je zou willen. Naarmate de presentie geringer wordt, lijken de vogels minder behoefte te hebben om te zingen. Dat maakt het vaststellen van hun aanwezigheid des te lastiger. Daar komt bij dat matkopen zich al zingend over flinke afstanden kunnen verplaatsen, zeker als er toch geen beperkend, aangrenzend territorium is. Voor Het Hol kwamen we uit op twee paar. Maar het zou ook zomaar om één zeer mobiel mannetje kunnen gaan. Dan is de terugval nog heftiger, wanneer we in ogenschouw nemen dat er in 1992 sprake was van 23 broedparen! (Prop, 2012). Teixeira wist in 1979 nog te beweren: "In moerasbossen is de matkop de talrijkste mezensoort." Dat is verleden tijd: kool- en pimpelmees zijn in de moerasbossen nu duidelijk algemener dan de matkop.

Gerichte studies op de Britse Eilanden maken melding van de volgende oorzaken. Ten eerste brengen matkopen zelden een vervolglegsel groot na verlies van het eerste. Bij verlies van een gereedgekomen nestholte, wordt daarna veelal afgezien van leg en broeden. Bij 30 gevolgde paren werd gezien hoe 16 nesten werden gekraakt door pimpelmezen en nog eens twee door koolmezen. Slechts tien van de dertig paartjes brachten jongen groot. Zowel kool- als pimpelmees vertonen een enorme toename in het Verenigd Koninkrijk. Dat geldt ook voor de grote bonte specht, die mogelijk nesten van de matkop open hakt om de jongen te roven. Het aantal grote bonte spechten is er ruim verdrievoudigd tussen 1970 en 2006. In de Britse natuurgebieden speelt ook de grijze eekhoorn (een exoot) een dubieuze rol als nestrover. Daarnaast melden Britse sites het verloren gaan door toenemende woning- en wegenbouw, van zogenaamde 'wastelands' met iele boompjes. De

rommelhoekjes die overblijven, worden gecultiveerd of bereiken inmiddels een ouder groeistadium. De dikker wordende boomstammen lokken zwaardere mezen en spechten, waardoor de concurrentie voor de matkop nadelig uitvalt en de predatie toeneemt. Aanbevelingen die het tij kunnen keren, kom ik ook bij hen niet tegen.

Verspreiding

Vroeger werden glans- en matkop beide onder de groep van mezen geschaard: het geslacht *Parus*, maar op grond van specifieke eigenschappen van dit geslacht krijgen ze nu de wetenschappelijke geslachtsnaam *Poecile*, afgeleid van een oud-Griekse benaming van een kleine vogelsoort. Welke dit was, is onbekend. *Montanus* betekent 'uit de bergen'. Geen logische naam voor een soort die in Nederland voorkomt. Maar deze mees vinden we ook in bijvoorbeeld de Alpen. De matkop kent maar liefst veertien ondersoorten. In

Nederland gaat het daarbij om *Poecile montanus rhenanus*, verwijzend naar de Rijnstreek. Terwijl de glanskop veel meer gebonden is aan loofbossen en (vrijwel) niet voorkomt in waterland, verwijst zijn wetenschappelijke naam *Poecile palustris* naar moeras. Bij de Engelse vogelaars heet hij al even onlogisch 'marsh tit' (moerasmees). De matkop (daar de ondersoort *kleinschmidti*) is bij hen een vogel van het wilgenbos: 'willow tit'. Beide heten in sommige streken in ons land rietmees. In het Fries is de matkop: reidmies.

Terwijl de glanskop vrijwel een geheel Europese soort is (hoewel ontbrekend in bijvoorbeeld Spanje, Ierland, Schotland en delen van Turkije en Fenno-Scandinavië), komen diverse ondersoorten van de matkop tot ver in Azië voor. Tot omstreeks 1950 werd de Amerikaanse matkop als ondersoort van onze matkop beschouwd. Deze '*atricapillus*' (black-capped chickadee) wordt tegenwoordig op grond van diverse kenmerken gezien als een, weliswaar verwante, maar aparte soort. Matkop en glanskop broeden vaak samen in dezelfde gebieden in ons land. Toch zijn er ook streken waar een van beiden een zeldzaamheid is, zoals mijn ervaring in Houten al aangaf. De glanskop ontbreekt in grote delen van Brabant, waar de matkop wel broedt. In de duinen is dat omgekeerd. De Atlas van Noord-Hollandse Broedvogels (Scharringa *et al.*, 2005), weet te vermelden, dat 40 jaar voor verschijningsdatum de matkoppen in grote delen van het Gooi talrijker waren dan de glanskoppen. Nu is dat andersom! Wel is de matkop toegenomen als broedvogel in klein aantal rond en ten noorden van Amsterdam. Het vermoeden dat de noordelijke ondersoort (*borealis*) vanuit Scandinavië sporadisch Nederland weet te bereiken, kon (nog) niet worden aangetoond. De Nederlandse matkoppen (en glanskoppen) zijn pure standvogels. In Europa ontbreekt de matkop in grote delen van Zuid-Europa, de Balkan en Ierland. In het noorden wordt de Poolcirkel zelfs overschreden. Je zou dan denken: zo'n winterharde soort kan niets gebeuren! Tot nu toe is dan ook nog niet met zekerheid bekend

wat ervoor gezorgd heeft dat de matkop op de Rode Lijst terechtgekomen is. Er is nog teveel onduidelijk. Het blijft tot nu toe bij vinger aan de pols met ontmoedigende conclusies. Meer gerichte studie lijkt geboden, zodat er maatregelen genomen kunnen worden. Want met het verder bergafwaarts gaan van de matkop dreigt de vogelwereld van Gooi en Vechtstreek of zelfs van Nederland echt wel iets van zijn glans te verliezen.

Literatuur:

- Beskers, R., Nestkastenverslag: meerdere jaarverslagen (website VWG Het Gooi en Omstreken).
- Bijlsma R.G. *et al.*, 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland, Avifauna van Nederland 2. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem.
- Blok H., & H. ter Stege, 1995. De Nederlandse Vogelnamen en hun betekenis, Blok Waalre
- Hustings, F. & J.W. Vergeer, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998 – 2000. SOVON Arnhem/Naturalis Leiden.
- Jonkers, D.A. *et al.*, 1987. Vogels tussen Vecht en Eem, Vogelwerkgroep Gooi en Omstreken, Hilversum.
- Prop, D., 2011. Broedvogels Kortenhoefse Plassen 2011, Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum, VWG-rapport 200.
- Prop, D., 2012. Broedvogels van het Hol 2012, Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum, VWG rapport 211.
- Scharringa, C.J.G. *et al.*, 2005. Atlas van Noord-Hollandse Broedvogels. Samenwerkende Vogelwerkgroepen N.H.
- Speek, B.J. & G. Speek, 1984. Thieme's VogeltrekAtlas. W.J. Thieme & Cie., Zutphen.
- Svensson, L., 2010. ANWB Vogelgids van Europa, ANWB Media/De Fontein/Tirion bv., Baarn.
- Texeira, R.M., 1979. Atlas van de Nederlandse Broedvogels, Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Vinicombe, K. *et al.*, 2015. Vogeldeterminatie. Kosmos Uitgevers Utrecht/Antwerpen.
- Voous, K.H., 1960. Atlas van de Europese Vogels. Elsevier, Amsterdam.
- <https://www.conservationjobs.co.uk/articles/just-what-is-causing-the-decline-of-uk-willow-tits/>

Zaterdag 19 augustus 2017

Teken- en Schilderexcursie

van Johan de Koning in Waverhoek

Sylvia Vermaas

Vogels kijken en tegelijk tekenen: kun je dat? Ben je op excursie en Johan de Koning is ook mee, dan zie je hoe hij tussen neus en lippen door treffende schetsjes maakt van dingen, die hem opvallen.

Een reiger boven in een boom met maretak, een landschapje al wachtend bij de pont, of een vaasje met wilde bloemen in de hal van het natuurvriendenhuis.

En dan denk ik: Dat wil ik ook! Ik teken en schilder graag, maar begrijp niet hoe hij wandelend en kijkend kan goochelen met een verrekijker, schetsboekje en potlood. Deze twee dingen kan ik niet tegelijk. Ik had dat tot vandaag ook nog niet geprobeerd. En ik was niet de enige.

Wat was het leuk om te doen! Johan had ons, groepje van twaalf enthousiastelingen, verzameld aan de Botshoisedwarsweg in Waverhoek, een groot moerasgebied in Polder Groot-Mijdrecht. Het was nieuw voor ons allemaal, zo'n tekenexcursie. Dus wat fijn, dat hij het zo zorgvuldig had voorbereid. Hij had boeken bij zich en liet ons voorbeelden zien van schetsen in de natuur van grootheden, zoals Erik van Ommen. Ter inspiratie. Ook gaf hij ons tips, die we allemaal op een eigen A4-tje bij konden houden.

Eentje sprong er voor mij meteen uit, die ik zelf ook altijd door mijn hoofd laat gaan: Teken alleen wat je ziet, niet wat je weet. Probeer je dat maar eens voor te stellen. Dan zijn boomstammen zelden bruin en boomkruinen niet altijd groen. Trouwens, vogelaars weten dat. Bij tegenlicht kan zelfs een ijsvogeltje grijs overkomen.

Voor de vertaalslag naar het papier werkt GISS ook hier. Bijvoorbeeld, om het beeld van een groepje vogels aan de waterkant weer te geven, volstaat

Visarend

een 'general impression of shape and size'. Geef de lichte en donkere plekken aan en het beeld leeft.

Bovendien gaf een vriendelijke dame ons nog een korte introductie over dit gebied, dat zij voor haar studie uitgebreid bestudeerd had. Leuk!

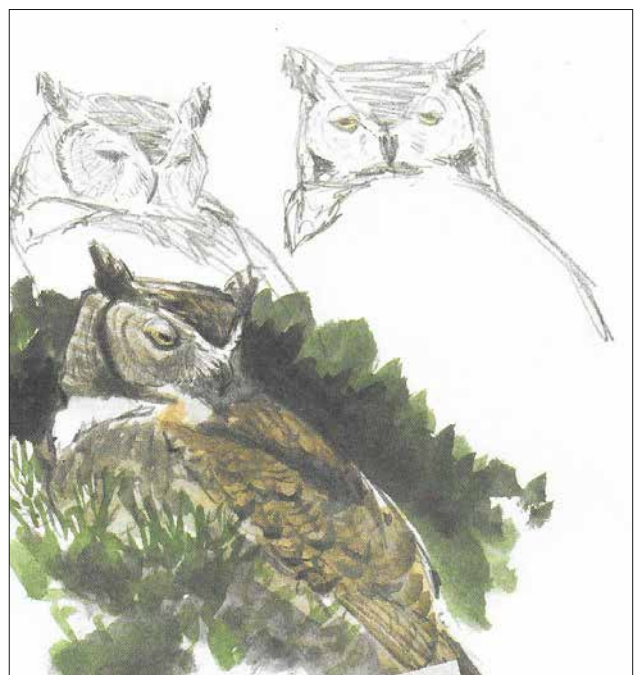
Wij installeerden ons met krukjes en een aantal telescopen, enigszins uit de wind, met een rietkraag in onze rug, met zicht op de plassen. Er zat van

alles. Al gauw verschenen er vogelomtrekken en landschapjes in alle schetsboekjes. Ik hoorde nauwelijks soortnamen roepen. Er werd duidelijk meer getekend dan gevogeld. Soms in het voorbijgaan:

...franjepoot?...porseleinhoen?... Ik zat niet op te letten. En was vooral in beslag genomen door een nijlgans. Op een krukje, met een telescoop op ooghoogte, schetsboekje op schoot. Goede combi.

Na afloop hebben we elkaars werk bekeken. Ik wist het wel: er waren zulke leuke schetsen uit gekomen! Er was met potlood gewerkt, fineliners en hier en daar wat kleur door gebruik van aquarelpotloden en inkt. Ervaring is echt niet nodig, dat bleek. En iedereen was unaniem. Het was geweldig leuk om te doen. Trouwens, mijn soortenlijstje van die ochtend was ultrakort. Dus andersom is het ook waar. Ik kan niet tekenen en tegelijk vogels kijken. Geeft niet, we gaan hopelijk gewoon nog een keer.

Busby

Uil
John Muir

Veldschetsen

Hoe teken je een vogel?

Johan de Koning

“Zeker weer een boek over vogels tekenen?”, vraagt mijn vriendin als er weer een pakketje wordt bezorgd. Deze zomer leidde ik een tekenexcursie en aangezien ik Erik van Ommen niet ben, leek het goed om me er vooraf wat in te verdiepen. Wat zijn goede adviezen voor iemand die wil proberen vogels te tekenen?

Er ging een wereld voor me open van fraai geïllustreerde boeken en blogs. Wat een prachtige tekeningen worden er gemaakt! En wat krijg je daarvan een zin om het zelf te doen.

Maar hoe?

Als snel blijkt dat de deskundigen elkaar met een glad gezicht tegenspreken. Gebruik een zacht potlood schrijft de één. Niets beter dan een viltstift, schrijft de ander. Er blijkt zelfs een tekenaar te bestaan die alles doet met een tienkleurenbalpen en een vingertje spuug! Gebruik een schetsboek met spiraal, lees ik. Dan kun je de pagina's helemaal omslaan en waait het boek niet uit je hand. Nee hoor, een gebonden schetsboek is beter, schrijft een ander, dan wrijven de pagina's minder over elkaar en gaan de potloodlijnen niet vlekken. O ja.

Op een foto van een workshop van Erik van Ommen zie ik alle deelnemers op een krukje achter een telescoop zitten. De Amerikaan John Muir Laws reist liever licht bepakt en adviseert een kleine kijker en een vuilniszak om op te zitten en je rommel in mee te nemen. Zelfs over de vogels die je het best kunt tekenen is men het niet eens. Ga op reis en ervaar aan den lijve de barre omstandigheden waarin bijzondere soorten overleven, zegt de één. Kijk eerst eens goed naar de mezen in je tuin en de eenden in de vijver, vindt nummer twee.

John Muir Laws is de tekenaar met de meest gedetailleerde adviezen. Die

man heeft echt over alles nagedacht. Op YouTube staat een tutorial van een uur waarin hij uitlegt hoe je het best een graspol kan tekenen! In zijn boek legt hij uit dat je bij het tekenen van een vogel het best kunt beginnen met een ovaal voor het lijf en een rondje voor de kop. Ze kunnen elkaar overlappen, bijvoorbeeld bij een mus die het koud heeft, of een stuk van elkaar staan: een reiger die een visje ziet. Dat leek me een goed advies en ik heb het doorgegeven aan de deelnemers aan de excursie.

Een paar dagen later werd er echter weer een pakje bezorgd: John Busby. Ja, schrijft deze, vaak wordt gesuggereerd te beginnen met een bolletje en een ei, maar deze manier is afgezaagd en leidt tot saaie resultaten. Begin met weergeven wat de vogel doet en waar hij is.

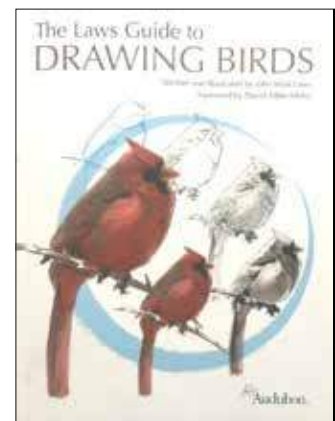
Wie heeft gelijk? John Muir Laws en John Busby maken beide prachtige tekeningen, al zijn die van Busby (overleden in 2015) toch net iets beter. Welk advies blijft overeind staan? Neem je schetsboek en ga naar buiten (of zoek een plekje achter glas), dan zie je meer! Daarover is iedereen het wel eens. Maak je niet druk over de resultaten. Maar heb je iets leuks getekend, zet het dan op [flickr.com/groups/vwggooi](https://www.flickr.com/groups/vwggooi).

Literatuur:

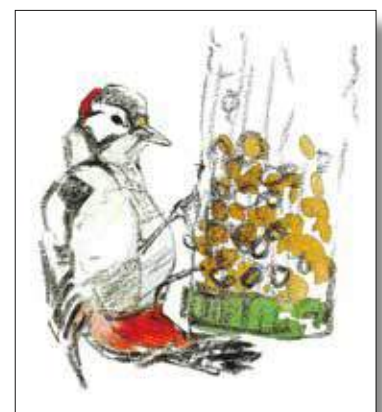
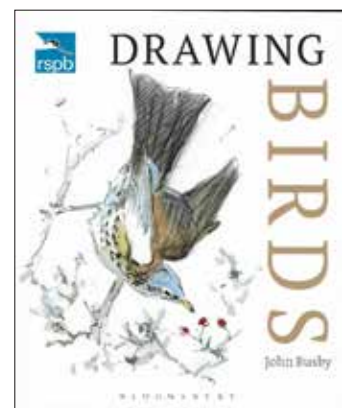
Busby, J., 2004. *Drawing Birds*. Londen, Bloomsbury Publishing.
Laws, J.M., 2012. *The Laws Guide to Drawing Birds*. Berkely, Heyday Publisher.

Junco? en Rode kardinaal

John Muir Laws

Kramsvogel en Grote bonte specht

John Busby

Resultaten broedvogelinventarisatie Laarder Wasmeer 2017

Wobbe Kijlstra & Han Dijkers

Dit jaar is het Laarder Wasmeer sinds de sanering van 2011 voor de derde keer op broedvogels geïnventreerd. Deze sanering vond plaats in de periode 2003 tot 2011.

Het is nu een gevarieerd gebied met stuifduinen, heide, schraal grasland en kleine vennen. Aan de randen is er opgaande vegetatie bestaande uit naaldbomen, berken en eiken. Dode of stervende bomen worden niet opgeruimd, waardoor voor holenbroeders nestgelegenheid ontstaan is.

Langs het fietspad is een strook met struikvegetatie, bestaande uit o.a. meidoorn en haagbeuken. Deze strook

heeft zich na de aanplant van zes jaar geleden goed ontwikkeld.

In De Korhaan 2017 nummer 3 (Dijkers & Kijlstra, 2017) hebben we al geschreven over de grote diversiteit aan soorten. Toen was het aantal soorten en territoria nog niet bekend. Inmiddels weten we dat de inventarisatie van 2017 maar liefst 268 territoria op heeft geleverd verdeeld over 53 soorten. In 2011 is het gebied op verzoek van GNR (Goois Natuurreservaat) voor het eerst

Tapuit

Jan van Gastel

geïnventreerd op broedvogels. Er werden toen 34 soorten vastgesteld in 146 territoria.

In 2014 is het gebied opnieuw onderzocht. Er werden toen 190 territoria vastgesteld, verdeeld over 37 soorten. (zie tabel).

De resultaten van 2017 zijn dus een opvallende uitbreiding van het aantal soorten ten opzichte van de inventarisaties van 2011 en 2014.

Er zijn dit jaar negen inventarisatierondes geweest; de eerste op 18 maart; de laatste op 24 juni. Op 24 juni is ook nog een avondtelling gehouden. Bij iedere ronde waren tenminste twee tellers aanwezig. Vaak waren het er ook drie. In 2017 is voor het eerst met een tablet geteld. Dit vergroot de nauwkeurigheid van de waarnemingen en heeft als grote voordeel dat de ingevoerde waarnemingen aan het eind van de telling direct kunnen worden gedownload.

In 2017 zijn er tien nieuwe soorten vastgesteld, die een of meerdere territoria bezetten. Van de buizerd werden twee nesten gevonden; beide broedsels waren succesvol. De glanskop en de kuifmees broedden in dode berkenbomen.

De grasmus maakte gebruik van de inmiddels flink uitgegroeide randvegetatie. Groenling en goudvink profiteerden hier ook van. De kneu nestelde in struikvegetatie in het stuifduingedeelte.

Boomleeuwerik en gekraagde roodstaart hadden een goed jaar. Beide soorten waren aanwezig met 13 paar.

	2017	2014	2011
Dodaars		1	
Knobbelzwaan		1	
Grauwe gans	2	1	3
Canadese gans		1	
Nijlgans	2	1	5
Bergeend	1	7	7
Krakeend	1	1	
Wilde eend	4	3	1
Buizerd	2		
Kleine plevier	1		4
Boomvalk			1
Meerkoet	4	4	
Scholekster	1		
Kievit	2	2	2
Holenduif	3		2
Houtduif	4	2	
Koekoek	1		
Groene specht	1	1	
Zwarte specht	1		
Kleine bonte specht	2		2
Grote bonte specht	9	7	6
Boomleeuwerik	13	10	4
Boompieper	6	9	
Graspieper	6	8	
Witte kwikstaart	4	2	4
Winterkoning	10	9	2
Heggenmus	3		2
Roodborst	11	11	7
Zwarte roodstaart	1		
Gekraagde roodstaart	13	9	4
Roodborsttapuit	7	7	
Merel	15	9	11
Zanglijster	2	1	3
Grote lijster	1	1	1
Grasmus	3		
Tuinfluitier	3		3
Zwartkop	7	3	7
Tjiftjaf	3	3	2
Fitis	13	13	5
Goudhaan	2		
Bonte vliegenvanger	2	2	1
Staartmees	1	1	
Glanskop	3		
Kuifmees	1		
Zwarte mees			1
Pimpelmees	19	12	7
Koolmees	18	11	11
Boomklever	5	5	2
Boomkruiper	14	10	9
Gaai	1	2	
Spreeuw	4		3
Zwarte kraai	1	1	3
Vink	21	18	11
Groenling	4		
Appelvink	2		2
Goudvink	2		
Kneu	2		
Putter	4	2	8
totaal	268	190	146

tabel

In het voorjaar van 2017 waren de vennen nog goed gevuld met water. Vandaar de aanwezigheid van eenden en ganzen. Ook meerkoeten waren vertegenwoordigd; hiervan waren vier broedparen aanwezig. Daarna volgde een droge periode waarin de waterstand zichtbaar daalde.

In het gebied zijn vossen gesignaleerd. Vermoedelijk zijn er twee burchten, waarvan in ieder geval een binnen de grenzen van ons telgebied.

De aanwezigheid van vossen heeft er waarschijnlijk toe geleid dat grondbroeders niet zo succesvol waren. Van de Kieviten zijn geen jongen waargenomen en ook de eenden hebben geen jongen grootgebracht. De juvenielen van het ganzenpaar zijn niet vliegvlug geworden. Zelfs de meerkoeten hebben geen jongen kunnen grootbrengen.

Enkele opvallende waarnemingen waren die van een klapekster in maart en een beflijster in april. Ook verbleef er een groenpootruiter, die weken rond het ven was te zien.

Daarnaast was er weer een broedgeval van een kleine plevier, die kort na de sanering in 2011 nog met vier broedparen aanwezig was.

Verder geeft de aanwezigheid van twee paren tapuiten in de maand mei aan dat het terrein mogelijk ook geschikt is voor vestiging. Er zijn geen broedpogingen waargenomen.

Al met al kan gezegd worden dat de broedvogelstand van het Laarder Wasmear zich sinds de sanering in 2011 goed heeft ontwikkeld, van een stand van 34 soorten in 2011 tot een stand van 53 soorten in 2017.

Het door het GNR gevoerde beheer lijkt zijn vruchten af te werpen.

Literatuur

Dijkers, H & W. Kijlstra. 2017. Broedvogelinventarisatie Laarder Wasmear 2017. De Korhaan 51(3): 8-9.

Vogels voor iedereen in ons 50-jarig jubileumjaar

Piet Spoorenberg

Als je dit leest, is het 50e jubileumjaar van onze Vogelwerkgroep alweer bijna op haar einde.

Na vele uren van voorbereiding is ons jubileum op grootse wijze gevierd op 1 februari. Met ruim 350 deelnemers was 50% van alle leden op het feest aanwezig. Dit boven verwachting hoge aantal deelnemers vergde even het nodige schakelen in de organisatie, maar het werd een hele leuke, gezellige en gevarieerde avond. De bekendmaking en prijsuitreiking van de vogelfotowedstrijd, de interviews door Nico de Haan met oudgedienden en relatief nieuwe leden, een kennisquiz over onze Vogelwerkgroep, de presentatie van onze jubileumuitgave 'Gooise Vogels' en van het jubileumproject voor basisscholen. Samen met een troubadour was dit alles een leuk en afwisselend programma. Een bijzonder moment op de avond was de uitreiking van de koninklijke onderscheiding aan onze totaal verraste Dick Jonkers.

Dick Jonkers met ridderorde

foto: Ton Kastermans

Bovendien was er volop gelegenheid voor de leden om elkaar te ontmoeten en had de avond voor veel oudgedienden ook het karakter van een reünie. Een uitgebreid sfeerverslag van Paul Keuning is eerder al in De Korhaan verschenen.

Excursie naar de Kroondomeinen

Hans Hover

De uitgave van 'Gooise Vogels' bleek een schot in de roos. De prachtige foto's van onze eigen fotografengroep samen met de vele leuke wetenswaardigheden en eigen belevingen van de schrijvers samen met het voortreffelijke redactiewerk maken het boekje toegankelijk voor een breed publiek. Het grote aantal deelnemers aan de jubileumavond zorgde ervoor dat er direct al heel veel exemplaren van 'Gooise Vogels' uitgedeeld konden worden. De publiciteit rond deze uitgave leidde tot een onverwacht grote belangstelling in de boekwinkels.

In hoog tempo werd de ene na de andere boekwinkel voorzien, om aan de vraag te kunnen voldoen. Ook zijn grote aantallen van de vooraf bestelde boeken geleverd aan het GNR, andere organisaties en aan verschillende bedrijven. Het blijkt dat we er goed aan gedaan hebben, om voor een ruime oplage van 2500 exemplaren te kiezen, want deze voorraad is nu nagenoeg op.

In februari kwam een speciaal en dik jubileumnummer uit van De Korhaan, waarin op veel verschillende manieren zowel terug- alsook vooruit gekeken is op de vele wederwaardigheden van onze Vogelwerkgroep. Bij deze jubileumuitgave was ook een prachtige grote jaarkalender in A3 formaat gevoegd. Leuk om in huis aan de (koel)kast te hangen. Ook bijzonder om in één overzicht een beeld te krijgen hoe actief onze werkgroep is.

Na de jubileumavond voor en door de leden wilden we in ons jubileumjaar vooral onze passie voor vogels delen met onze omgeving. Hiervoor is een serie publieksexcursies gehouden, waarvan een deel ook in de Nationale Vogelweek.

Verder is het hele jaar door een prachtige fototentoonstelling op rondreis door ons werkgebied. Met deze tentoonstelling in publieke ruimten (gemeentehuizen, bibliotheken, Vestingmuseum Naarden e.d.) is veel

publiek bereikt en is onze Vogelwerkgroep ook breder bekend geworden. Op iedere nieuwe locatie was er ook een officiële openingshandeling, waarmee onze wij weer in de publiciteit kwam.

Een bijeenkomst met burgemeesters en andere bestuurders uit de streek hebben we niet door laten gaan, omdat er zich onvoldoende deelnemers aanmeldden om een geslaagde bijeenkomst mogelijk te maken. Wel zijn hier veel leuke contacten en nieuwe afspraken uit voortgekomen, zoals een nog te organiseren veldexcursie met de verschillende gemeentebestuurders.

Op 5 juli hebben we bij de pier van Huizen een nieuw informatiebord onthuld. Op dit bord is een zijde geheel gewijd aan de vogels ter plaatse met foto's en tekst van leden van onze Vogelwerkgroep. Na de onthulling hebben we als Vogelwerkgroep samen met de gemeente Huizen, Staatsbosbeheer en Nardinclant Landschapsbeheer een intentieovereenkomst getekend voor het behoud en beheer van eilandjes bij de eerder genoemde pier. Na een lange periode van discussie en overleg met de betrokken partijen was dit een mooie mijlpaal.

Ook het 'jubileumproject' jeugdeducatie is na de presentatie op de jubileumavond van 1 februari voortvarend van start gegaan. Een oproep tijdens de jubileumavond leidde al direct tot een mooi team, dat de onderwijzers op de basisscholen kan assisteren. Op 13 september was er een introductiemiddag voor de scholen uit de regio. Alle 27 aanwezige scholen bezochten de presentatie van ons

vogel- project en de leraren gingen met onze kleine excursie mee. Ons project blijkt bijzonder populair bij de onderwijzers. We verwachten dat we straks voor ongeveer 40 tot 50 klassen het project mogen gaan begeleiden. De scholen gaan vanaf heden definitief inschrijven. In november komt het team vrijwilligers van onze Vogelwerkgroep bijeen om de schoolpakketten verder

ondersteuning aan zouden kunnen geven. Op het moment van schrijven wordt er hard gewerkt aan de voorbereiding van deze workshop. Meer informatie volgt.

Ook de pers is het niet ontgaan, dat we als Vogelwerkgroep een bijzonder jaar hebben en dat er veel leuke dingen te melden zijn over onze Vogelwerkgroep,

De Gooi en Eemlander donderdag 2 februari 2017

voor te bereiden. Het project gaat uiteindelijk in januari lopen op de scholen. Kortom een fantastische start, waarvan we hopen dat het de komende jaren verder zal uitgroeien.

Een eerder bedacht symposium over vogels in de bebouwde kom is niet doorgezet. Daarvoor in de plaats is er op vrijdagmiddag 19 oktober een workshop met de zogeheten buurtcoördinatoren van de gemeenten in ons werkgebied. We willen samen verkennen hoe natuur en vogels in de wijken deel kunnen worden van het buurtwerk en hoe wij als Vogelwerkgroep hier bijvoorbeeld

de vogels en de natuur in ons werkgebied. Lokale en regionale kranten, radio en televisie hebben er al de nodige aandacht besteed en dat zal ook de rest van het jaar naar verwachting nog het geval zijn.

Hoe sluit je zo'n fantastisch jubileumjaar nu eigenlijk af? Dat hebben we inmiddels gedaan op de gezamenlijke en informele bijeenkomst van onze Vogelwerkgroep op donderdagavond 11 oktober jl. in de Infoschuur. U leest te zijner tijd het verslag.

Ook in 2018 ...'Vogels voor iedereen'.

25 jaar weidevogelbescherming in het Westelijk Eemgebied en de resultaten van 2017

Wobbe Kijlstra & Dick A. Jonkers

Elke keer is het weer boeiend om te lezen over de resultaten van het werk van de vrijwillige weidevogelbeschermers in het Westelijk Eemgebied. Zij zijn daar vol enthousiasme al jaar in jaar uit mee bezig. Een aantal van hen al sinds 1992, toen het weidevogelbeschermingsproject begon.

Wie meer wil weten over dit boeiende onderzoek, kan de rapporten lenen uit de bibliotheek, of ze op de website van de VWG bekijken. Nieuwe vrijwilligers zijn altijd van harte welkom. Zij krijgen een opleiding om de gevolgde werkwijze onder de knie te krijgen.

Een felicitatie is nu wel op zijn plaats want het is binnen de Vogelwerkgroep het tweede jubileum. Geen gouden zoals bij de vereniging, maar een zilveren voor 25 jaar weidevogelbescherming in de Eempolders. Indertijd opgezet door Mark van Houten, die in 1992 het stokje doorgaf. Toen namen Gert Bieshaar en Frits During zijn coördinatortaken over. Zij verzorgen vanaf dat jaar de verslaggeving, dat jaarlijks als rapport van de Vogelwerkgroep wordt gepubliceerd.

Zo ook de resultaten van hun tellingen in 2017. Hieruit blijkt, dat de weidevogels hebben het zwaar hebben. Zonder effectieve beschermingsmaatregelen ziet de toekomst voor de Kievit, de Tureluur en onze nationale vogel, de grutto er slecht uit.

Bieshaar & During (2017) geven aan dat een effectieve weidevogelbescherming staat of valt met een goede samenwerking tussen

de boeren en de vrijwilligers. Met ingang van 2016 is het beleid van de overheid veranderd en komen alleen de kerngebieden met een behoorlijke broedpopulatie voor bescherming in aanmerking. In deze gebieden wordt geïnvesteerd en worden de boeren gecompenseerd voor de maatregelen die ze nemen.

In het nieuwe subsidiestelsel wordt onderscheid gemaakt in zes beheerpakketten en twee toeslagen:

- * Grasland met rustperiode (uitgesteld maaien over verschillende periode en last-minute)
- * Legselbeheer
- * Kuikenvelden
- * Plas-dras
- * Kruidenrijk grasland
- * Extensief beweiden
- * Toeslag 1: ruige mest
- * Toeslag 2: mozaïek

In deze pakketten komen de bewezen effectieve maatregelen uit het rapport over de ecologie van de weidevogels terug. Het is de bedoeling dat de boeren die meedoen een 'marktconforme' vergoeding krijgen. Iedere boer maakt vooraf een beheerplan, waarin per perceel het beheerpakket is opgenomen. De polderregisseur (Gert Bieshaar) spreekt deze beheerplannen door met de boeren en de afspraken worden vastgelegd in een contract. Dit laatste is van belang met het oog op de vergoedingen en tussentijdse controles door de Provincie en NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit).

In 2017 zijn met 31 boeren afspraken gemaakt, een stijging ten opzichte van 2016 toen het er 26 waren. Het totaal te beschermen oppervlak is iets gedaald van 610 naar een ruime 572 ha. De weidevogelbeschermingsgroep bestaat

Grutto

Hans Hover

Tureluur

Hans Hover

uit een team van 32 vrijwilligers c.q. inventarisators. Per gebied wordt gewerkt met een vast team, waarbij een inventarisator het aanspreekpunt is. Hij of zij onderhoudt het contact met de boer en verzorgt de administratie van de (nest)gegevens.

Vroeger werden de nesten opgespoord en gemarkeerd, zodat de boer hier rekening mee kon houden. Nu hangt de invulling van het werk af van het beheerpakket. In de gebieden waar gekozen wordt voor uitgesteld maaien, wordt niet langer gezocht naar nesten. De vogels worden niet gestoord en de jongen kunnen een heel eind opgroeien, voordat gemaaid wordt. Als er dan gemaaid wordt gaan er zo nodig vrijwilligers mee op de tractor om de pullen in veiligheid te brengen. Deze gebieden worden gemonitord door observatie en alarmtellingen om zo toch een goed beeld te hebben van het aantal vogels dat er broedt. Beter kan haast niet, geeft Gert Bieshaar aan.

De gebieden die plas-dras worden gezet, worden ook apart in de gaten gehouden. Door 18 boeren is het waterpeil in greppels verhoogd. Zo ontstaat een gebied waar de weidevogels optimaal kunnen foerageren. Deze plas-dras gebiedjes worden gedurende het seizoen vijfmaal gemonitord. Het blijkt dat er een scala aan vogels en vogelsoorten gebruik maakt van deze gebiedjes. Zo zijn er

groepen groenpootruiters, kemphanen, witgatjes, zomertalingen, regenwulpen en watersnippen gezien. Deze vogels maken dankbaar gebruik van deze gebieden om op te vetten en elders in goede conditie te starten met broeden.

vogelsoort	2016	2017
bergeend	0	2
bontbekplevier	8	5
gele kwikstaart	4	4
graspieper	7	5
grutto	161	125
kievit	296	315
kluut	2	1
krakeend	2	6
kuifeend	1	0
scholekster	56	31
slobeend	7	5
tureluur	101	64
veldleeuwerik	5	2
zomertaling	5	2
totaal	655	567

Naast alle beschermingsmaatregelen is het weer van grote invloed. In 2016 zorgde enorme regen- en hagelbuien dat veel net uitgekomen pullen het niet overleefden. In 2017 eindigde de winter koud en nat. Deze regen, die doorzette in het begin van de lente, zorgde ervoor dat de boeren niet met de machines het land in konden. Half april vroom het nog stevig waardoor vooral de Kieviten wat later gingen broeden. Het eerste Kievitsnest is gevonden op

22 maart, de piek valt normaal in de eerste helft van april. Dit jaar begon het merendeel van de Kieviten laat. De grutto start meestal begin april, de tureluur ongeveer nog een week later. Het eerste nest van de tureluur is gevonden op 18 april. De scholekster begint nog veel later. Pas in mei komt de eileg goed op gang. Als de Kievit het eerste nest verliest, wordt vrij snel daarna gestart met een vervolglegsel. De grutto en tureluur zijn, omdat ze zo laat beginnen, een stuk kwetsbaarder. Zij kunnen niet makkelijk beginnen aan een vervolglegsel.

In totaal zijn er 567 legsels van 12 soorten geregistreerd. Voor de verdeling van de soorten verwijzen wij naar het VWG rapport uitgave 262. Dit aantal ligt wat lager dan in 2016 toen er 655 legsels waren. Toch is het beeld dat het geen slecht jaar was. Zowel de vrijwilligers als de boeren hebben meer vliegvlugge jongen gezien en dat is wat telt. Wat hierbij zeker geholpen heeft is het lage verlies door predatie. Dit lag lager dan 2016.

Om in de toekomst de boeren een handje te kunnen helpen bij de bescherming heeft het 'Collectief Eemland' (voorheen een agrarische Natuurvereniging in het Eemgebied) een drone aangeschaft. Dit jaar zijn de eerste proeven gedaan en kunnen we uit de lucht zien wat er aan vogels zit. Tijdens de najaarsvergadering van de werkgroep, geeft Gert aan, zal zeker aan de orde komen wat we er volgend jaar mee kunnen doen en wat we nog meer kunnen verbeteren in de bescherming van de weidevogels.

Bron:

Bieshaar, G. & F. During, 2017. Resultaten-verslag 2017. Weidevogelbeschermingsgroep Westelijk Eemgebied. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave 262: 1-10. Polderregisseur en coördinator g.bieshaar1@kpnplanet.nl

Getrainde vogels?

Paul van der Poel

Een lampje aanlaten zodat vogels het nest makkelijk kunnen vinden.

Ons vogelvoer kopen we altijd bij de firma Gebroeders J. & A. van der Wardt in Laren. Meestal is dat in het winterhalfjaar, maar toen we dit keer eind juli binnenstapten werden we verrast door een roodborst die naar binnenkwam en rakelings over ons hoofd scheerde. Die was op weg naar een emaille wolkjespan. Daarin zit de voorraad meelwormen. Hij was gewend aan de activiteiten in de winkel. Naar later bleek had hij al eerder in de winkel broedpogingen ondernomen, die echter allemaal mislukten. Daarom was daar achterin een nestkast opgehangen, waarin nu voor de eerste keer jongen zaten. Naast voedsel dat buiten wordt gehaald, wordt door de oudervogels steeds een duik in de pan met meelwormen gemaakt. De vogels zijn zo 'getraind', dat ze buiten de openingstijden via het kleine raampje van het toilet binnen kunnen komen. Ter verdere tegemoetkoming wordt dan een lampje aangelaten zodat de vogels het nest makkelijk kunnen vinden.

roodborst

Van der Wardt

VOGELWERK GROEP HET GOOI EN OMSTREKEN

Te Koop

Stealh Gear 2-Persoons
Schuiltent. Slechts een keer
gebruikt, dus zo goed als
nieuw. Kan op de rug vervoerd
worden.
Nieuwprijs € 139,00
vraagprijs € 70,00
Te bevragen:
Paul van der Poel,
035-6831592 of 06-33854767

OPROEP:

NESTKASTCONTROLEURS GEZOCHT

Jaarlijks worden in het gebied tussen Vecht en Eem ruim 1200(!) nestkasten onderzocht om inzicht te krijgen in de soorten en aantallen hollenbroeders die daarin broeden. Het onderzoek vindt plaats in 35 gebieden in de regio. Er is behoefte aan enkele nieuwe controleurs. Wie voelt zich geroepen om bij te dragen aan dit onderzoek dat al sinds 1965 wordt uitgevoerd? Voor een opleiding wordt gezorgd.
Aanmelden en inlichtingen via 035-5387341.

Het is een gezonde vrijetijdsbesteding in de natuur en in het voorjaar.

VOGELTREFFERS

Angeline Rijkeboer

Angeline Rijkeboer stelde graag enkele foto's beschikbaar voor deze rubriek. Zij fotografeert met een systeemcamera met een behoorlijke zoom-mogelijkheid

Blauwe reiger met mol, gefotografeerd in de Eempolder. De reiger had moeite hem naar binnen te werken, maar dit is uiteindelijk toch gelukt. Een filmpje van deze schranspartij is uitgezonden op tv door Vroege Vogels.

Deze grutto stond in de Eempolder, prachtig in het avondzonnetje, waardoor de kleuren nog mooier oplichten

Dit ijsvogeltje zal mooi te poseren op een tak, de wind blies zijn veertjes omhoog

Vink, gefotografeerd op de Pier van IJmuiden tijdens een excursie met de fotogroep van de VWG

Tijdens een vaartocht over het Naardermeer met de fotogroep van de VWG stonden we oog in oog met de aalscholvers in de kolonie. Daar zagen we het voederen van dit jong.

Excursie naar Tiengemeten

Pieterneel Vlasboon en Arie Vlasblom

Op 12 augustus vertrokken we iets na acht uur met dertien mensen van Station Bussum Zuid naar het nog net in Zuid-Holland liggende eilandje Tiengemeten. We waren goed op tijd voor het pontje dat ons in ongeveer 10 minuten van Nieuwendijk daar naar toe bracht.

Na een versterkende kop koffie in het pannenkoekenhuis gingen we op pad.

Hoewel het onderweg regenachtig was geweest, begonnen we de wandeling over het oostelijke gedeelte van het eiland met droog weer. Na een paar stappen zagen we al een heel hek vol boerenzwaluwen, waartussen zich ook een paar oeverzwaluwen ophielden. Tiengemeten lag er prachtig bij, met een enorme rijkdom aan planten, droge en natte plekken. Bij een watertje met wat stukken slib konden we de verrekijkers en telescopen dan ook al snel richten op foeragerende lepelaars, slobbeenden, brandganzen, bergeenden, casarca's en nog veel meer. Al wandelend langs en op de dijk werden er nog veel meer soorten waargenomen zoals bosruiter, witte kwikstaarten, putter en bruine kiekendief. Een torenvalk zat op een paaltje om zich goed te laten bekijken. Om het plaatje af te maken dook hij even in het gras en kwam weer boven met een muis die hij voor onze ogen ging zitten opeten. Bij wat picknicktafels stopten we om te lunchen en net toen we onze laatste happen namen werden we toch nog even overvallen door een plensbui, gelukkig al snel gevolgd door een zonnetje.

Even dachten we dat er niet veel meer te zien was, tot er besloten werd door de overvloedig bloeiende guldenroede heen naar de waterrand te lopen. Daar hadden we weer goed zicht op grutto, groenpootruiter, Kievit en een kempiaan. Een bruine kiekendief (vrouwje) gaf ook nog vlak voor onze

ogen een vliegshow. Omdat we inmiddels wisten dat we de pont van 14.10 uur niet meer zouden halen, hadden we genoeg tijd om naar de uitkijkeuvel te lopen. Daar vandaan konden we niet alleen uitkijken over het mooie landschap, maar hadden we ook nog een goed uitzicht over een waterplas vol met vogels. Feiko Prins nam als eerste zelfs een witwangstern waar. Daarna werd het echt tijd om nog

de pont van 15.10 uur te halen. Het was een heerlijke dag op een prachtig eiland, met een echt Hollands weertje, en een leuke groep mensen onder de bezielende leiding van Dick Jonkers en Frank van de Weijer.

Waargenomen soorten op het eiland Tiengemeten:

Brandgans	Nijlgans
Gierzwaluw	Putter
Boerenzwaluw	Grote Canadese gans
Oeverzwaluw	Witwangstern
Meerkoet	Zilvermeeuw
Aalscholver	Grauwe gans
Scholekster	Bergeend
Casarca	Kneu
Lepelaar	Bosruiter
Slobeend	Kleine zilverreiger
Huiszwaluw	Grote zilverreiger
Visdief	Blauwe reiger
Groenpootruiter	Kokmeeuw
Kievit	Witte kwikstaart
Grutto	Torenvalk
Kempiaan	Bruine kiekendief
Wilde eend	

Bergeenden en mannetje Slobeend

Hans Hover

Het voorkomen van de kramsvogel in de westelijke Eempolders

Jan Mooij

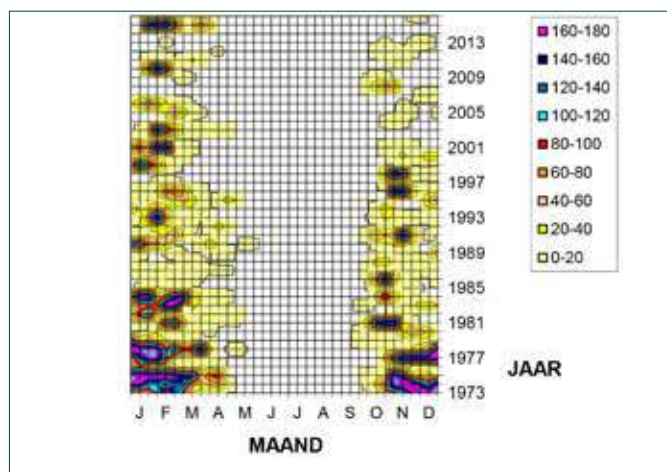
kramsvogel Jaqueline Rijkeboer

Hoewel de Eempolders vooral bekend zijn om de vogels van het open vlakke land, zien we wel degelijk ook andere vogels. Een interessante groep wordt daarbij gevormd door de lijsters. Behalve de merel zien we die lijsterachtigen eigenlijk alleen als doortrekkers en wintergasten. Daarbij is de kramsvogel de meest voorkomende soort. Figuur 1 geeft een overzicht van alle waarnemingen van kramsvogels.

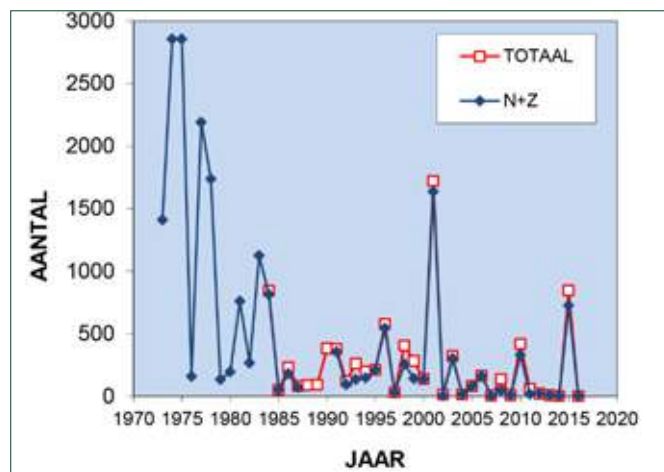
Figuur 2 geeft de aantallen waargenomen kramsvogels per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen voor de telgebieden noord en zuid (de Noordpolder te Veld, de Maatpolder en de Zuidpolder te Veld), de rode lijn voor alle telgebieden inclusief de Oostermeent, die pas vanaf 1984 wordt geteld. Het is duidelijk dat in het begin van de tellingen de aantallen veel hoger waren dan later.

De kramsvogel komt vaak in grote groepen voor. Dit is goed te zien in figuur 1. Er kunnen per jaar grote schommelingen optreden, doordat het ene jaar zo'n grote groep toevallig wel en het andere jaar niet geteld wordt. Een voorbeeld in figuur 2 is de piek in 2001. Deze wordt veroorzaakt door één telling in februari van 1532 kramsvogels, verreweg het hoogste aantal uit de tellingen. Opvallend genoeg waren de aantallen in dit geval verdeeld tussen de telgebieden Noord, Zuid en Oostermeent, wat erop wijst dat we hier niet te maken hebben met een telfout maar echt met een dag met veel doortrek.

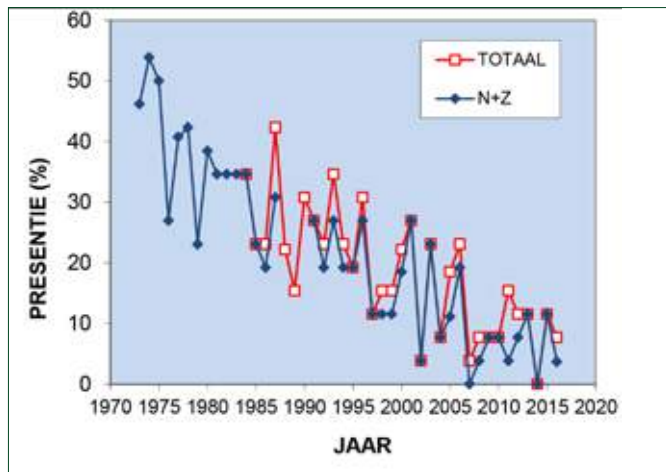
Bij soorten die niet vaak, maar soms wel in grote aantallen worden waargenomen is ook de presentie interessant. De presentie is het aantal tellingen waarbij een soort is waargenomen gedeeld door het totale aantal tellingen. Het is daarbij dus onbelangrijk of er één of duizenden exemplaren worden gezien. In figuur 3 zien we de presentie per jaar voor de kramsvogel. Over de hele periode is er een sterke afname in de loop van de jaren. In het begin van de tellingen zag men bij de helft van de tellingen kramsvogels; de laatste jaren is dat vaak minder dan een tiende! Omdat zowel de aantallen als de presentie sterk dalen is duidelijk dat de afname reëel is. Bij de presentie valt ook op dat de afname al vanaf het begin optreedt. Er is geen enkele invloed zichtbaar van de landinrichting rond 1990. Als het zo door gaat zien we rond 2025 geen enkele kramsvogel meer in de Eempolders.

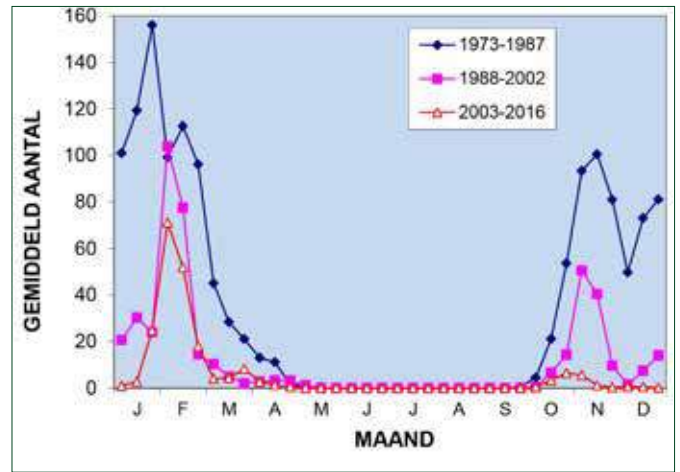
Figuur 1. Samenvatting van alle telresultaten voor de kramsvogel. Tot 1984 zonder de Oostermeent, vanaf dat jaar inclusief de Oostermeent.

Figuur 2. Totaal aantal getelde kramsvogels per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 3.
Presentie van de kramsvogel per jaar. De blauwe lijn geeft de presentie zonder de Oosterveen, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 4.
Gemiddeld aantal kramsvogels per decade voor drie periodes van vijftien jaar.

In figuur 4 zien we hoe de aantallen kramsvogels over het jaar verdeeld zijn. De kramsvogel was in de eerste periode vooral een wintergast. De trektijd is nauwelijks te zien. Ook valt op dat de grootste aantallen in het begin van het jaar optraden. In Nederland zag men naarmate de winter vorderde juist minder kramsvogels (SOVON, 1987). De piek bij de tweede periode in februari hangt samen met de eerder vermelde grote groep. De laatste jaren zien we midden in de winter helemaal geen kramsvogels meer. In 1987 meldde men nog dat kramsvogels pleisterden in de Eempolders (Jonkers et al., 1987). Dit lijkt nu volledig verleden tijd

In het begin van de tellingen was de kramsvogel een pleisteraar. Omdat hij eigenlijk alleen in het winterhalfjaar wordt gezien, betekent een presentie van 50% dat hij in dat halfjaar bijna

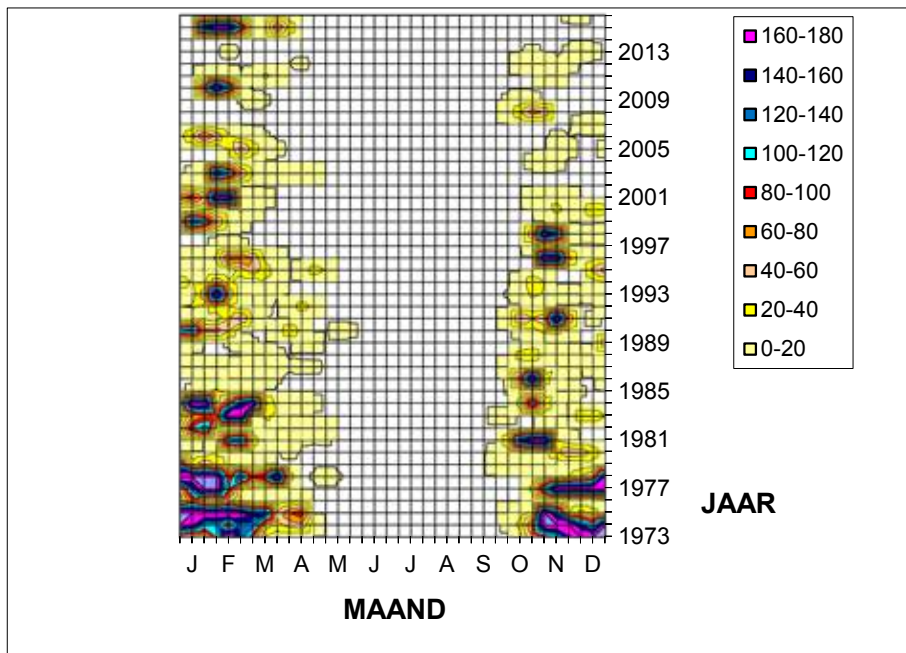
altijd aanwezig was. Er was dus kennelijk voedsel voor deze vogels. Dat voedsel moet in dit geval vooral bestaan hebben uit allerlei ongewervelde dieren. Kramsvogels eten ook fruit, maar er zijn geen boomgaarden in de Eempolders en die zijn er ook nooit geweest. Bij sommige boerderijen staan wel een paar fruitbomen, maar daar komen hooguit een paar kramsvogels op af.

Na de eerste jaren gingen de aantallen sterk omlaag. Er zijn geen aanwijzingen dat in die tijd het aantal in Nederland doortrekkende of overwinterende kramsvogels significant veranderde. Landelijk lijken de aantallen tot rond het jaar 2000 min of meer constant te blijven. Pas daarna is ook landelijk sprake van een sterke afname. Het ligt daarom voor de hand dat er in de Eempolders iets veranderd is in de beschikbare hoeveelheid voedsel. Wat

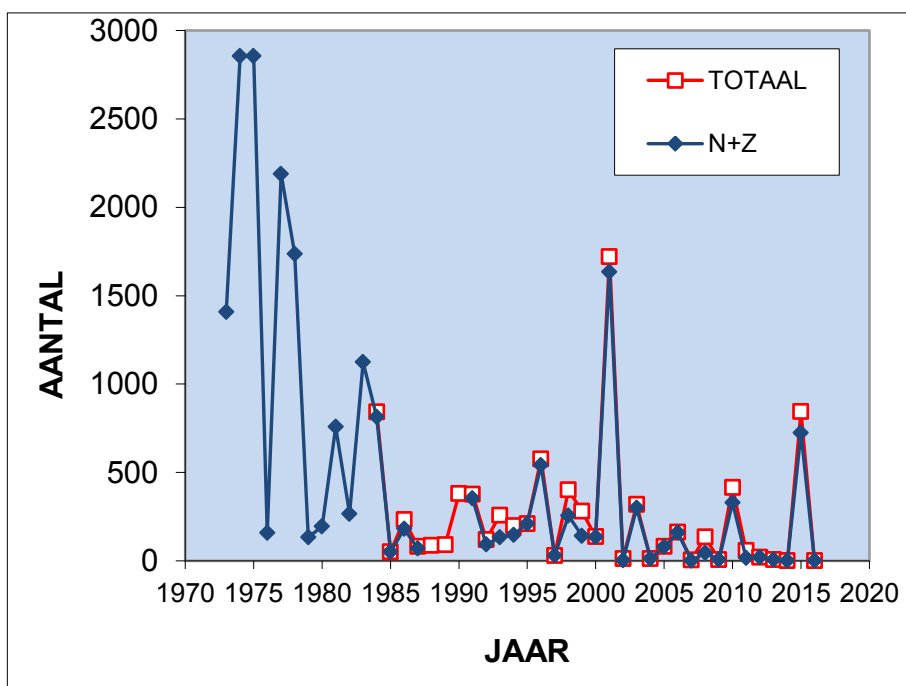
de aantallen betreft vond de grote afname tot 1985 plaats. In die periode neemt de presentie wat af, maar de daling wordt vooral veroorzaakt doordat het aantal grote groepen (van honderden vogels) drastisch vermindert. In de periode daarna schommelen de aantallen doordat er maar een paar maal groepen van honderden vogels aanwezig blijken.

Literatuur:

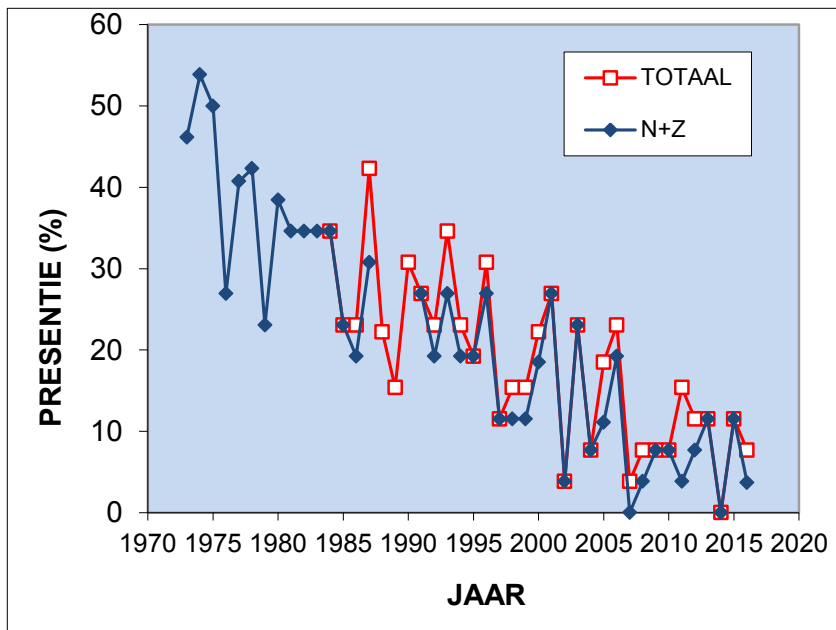
Jonkers, D.A., Kole, R.A. & Taapken, J.. (red.) 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. VWG het Gooi en Omstreken, Hilversum.
SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels.

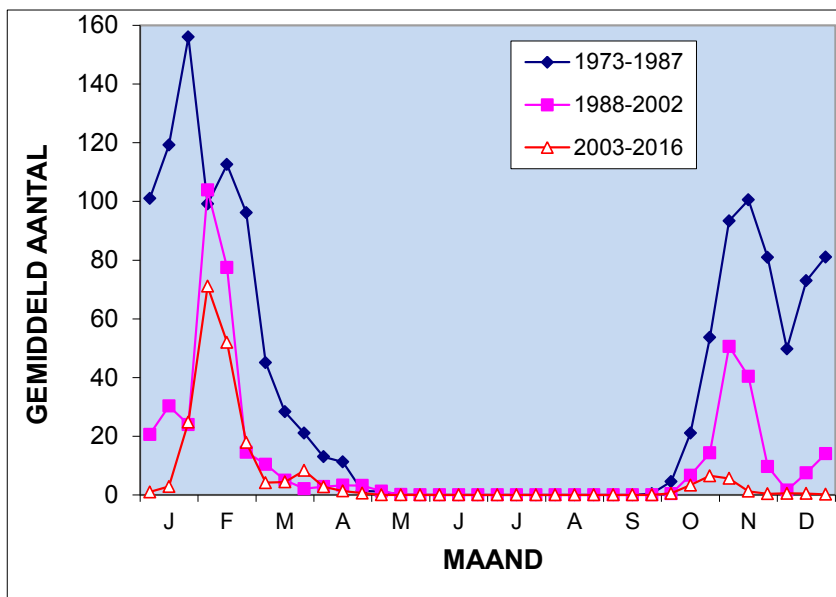
Figuur 1. Samenvatting van alle telresultaten voor de kramsvogel. Tot 1984 zonder de Oostermeent, vanaf dat jaar inclusief de Oostermeent.

Figuur 2. Totaal aantal getelde kramsvogels per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 3. Presentie van de kramsvogel per jaar. De blauwe lijn geeft de presentie zonder de Oosterveent, de rode lijn de totale aantallen.

Figuur 4. Gemiddeld aantal kramsvogels per decade voor drie periodes van vijftien jaar.

Een boeiend lente- en zomerseizoen 2017 op Oud Valkeveen

Resultaten van het Vogelringstation Het Gooi

Rudy Schippers

Het broedseizoen van 2017

Vrijwel alle rietvogels leven in de zomerperiode voornamelijk van geleedpotigen, zoals luizen en muggen. De afgelopen twee jaar zien we daar in het riet veel minder van in vergelijking met de jaren daarvoor. De gevolgen

voedsel voor de jonge vogels, omdat we veel minder groeistrepen tegen kwamen dan in 2016. Groeistrepen in de veren bij jonge vogels ontstaan wanneer er een periode is met maar heel weinig eiwitrijk voedsel. De tabel hieronder van de tien meest

van een ring konden worden voorzien waren verrassend. Het slechte nieuws is dat het Usutu virus, zoals beschreven in De Korhaan van november 2016, inmiddels het Gooi heeft bereikt en al vele slachtoffers heeft gemaakt bij vooral merels. Bij Oud Valkeveen worden op het moment van schrijven (eind september 2017) maar weinig lokale merels meer gevangen. Wel zijn de eerste merels uit noordelijke streken inmiddels gearriveerd. Deze zijn veelal een fractie groter dan de Nederlandse merels, de vrouwtjes zijn donkerder en hun veren hebben ook vaak een wat geschubd patroon.

Geringde jonge vogels	2014	2015	2016	2017
kleine karekiet	229	144	118	105
tijftjaf	125	132	62	62
zwartkop	91	115	31	72
roodborst	29	48	22	20
tuinfluiter	21	29	7	19
rietzanger	20	17	27	18
winterkoning	29	28	29	10
bosrietzanger	25	7	9	1
rietgors	15	20	5	24
heggenmus	4	25	13	10
Totaal	588	565	323	341

hiervan zijn duidelijk merkbaar aan de vogelpopulatie en vooral bij de kleine karekiet.

Bij Oud Valkeveen wordt de jaarlijkse fluctuatie van de broedvogelpopulatie en aantallen jonge vogels vastgesteld aan de hand van Constant Effort Sites (CES)- gegevens. Tijdens deze CES periode zijn de netopstellingen gedurende het broedseizoen elk jaar hetzelfde om een goede vergelijking te kunnen maken. Het broedseizoen is in 2017 slechter geweest dan het gemiddelde van de afgelopen jaren, wat al enigszins verwacht werd nadat vorig jaar veel vogels getroffen waren door zware regens en een gebrek aan insecten. Zie hiervoor 'Gooise vogels zwaar getroffen door extreme weersomstandigheden' in de Korhaan van november 2016.

Juni 2017 was een droge en warme maand, wat mogelijk mede een reden voor de lage aantallen geweest kan zijn. Toch was er kennelijk voldoende

geringde jonge vogels van Oud Valkeveen geeft de vangsten weer tot eind juli. Aantallen vanaf augustus laten een ander beeld zien, maar veel van die late vogels betreffen mogelijke doortrekkers die niet uit het gebied komen.

Gelukkig is er ook nog positief nieuws want dit jaar kregen we 15 jonge baardmannen en vijf jonge blauwborstjes in de netten, duidelijk meer dan in voorgaande jaren. Ook de twee jonge Cetti's zangers die

Cetti's zanger

Tobias Leurs

Einde broedseizoen

Aan het eind van het broedseizoen vliegen er vooral jonge vogels in de netten. Wanneer de ouders niet meer voor hun jongen hoeven te zorgen verlaten ze het broedgebied, of gaan ze alvast naar het zuiden richting overwinteringsgebied. Jonge vogels blijven vaak in de omgeving, of verkennen de wijde omtrek, wat in alle richtingen kan zijn (dispersie) en soms honderden kilometers ver weg. We zien daarom vanaf begin augustus veel vreemdelingen in de netten, terwijl de eigen vogels grotendeels vertrokken zijn.

Trekvogels

In de trekperiode passeren vogels ons gebied en blijven alleen ter plaatse wanneer de weersomstandigheden minder gunstig zijn. Vanaf augustus worden niet alleen grotere aantallen, maar ook meer verschillende soorten gevangen en er worden op opeenvolgende dagen vooral nieuwe vogels gevangen en we zien maar

weinig vogels terug van eerdere dagen. Zo werden alleen in augustus 2302 nieuwe vogels geringd en 167 terug gevangen van in totaal 43 soorten. Hieronder drie soorten die niet eerder bij de Gooimeerkust zijn gevangen.

Ortolaan

Tobias Leurs

Ortolaan

Deelnemers aan de cursus 'vogeldeterminatie voor gevorderde vogelaars' van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken hebben de gelegenheid gekregen om een bezoek te brengen aan het ringstation. Zij waren getuige van veel interessante vangsten, waaronder die van een ortolaan, de eerste voor ons ringstation. Deze gorzensoort is vooral te herkennen aan de gele ring om zijn oog. Hij broedt van Zweden en Finland via Oost-Europa tot aan Turkije, maar ook in Frankrijk en Spanje en vooral ook in Catalonië. Het dichtstbijzijnde broedgebied van deze voor Nederland zeldzame soort ligt in het oosten van Nedersaksen in Duitsland. Zijn overwinteringsgebied ligt ten zuiden van de Sahara. Zoals wellicht bekend wordt de ortolaan beschouwd als een delicatessen in Frankrijk. Onze jonge vogel had vrij veel vet maar laten we hopen dat hij daarmee over Frankrijk heen kon vliegen.

Waterrietzanger

Christian Brinkman

Waterrietzanger

De tweede nieuwe baansoort was de vangst van een jonge waterrietzanger. De door ons genoemde 'wariza' stond al een tijdje bovenaan onze wenslijst en het geluid van deze soort werd tot dusver tevergeefs gedraaid. Op 14 augustus tijdens het sluiten van de netten rond het middaguur kon hij alsnog binnengehaald worden. Waterrietzangers broeden vooral in Wit-Rusland en in Poolse moerasgebieden tegen de grens met Wit-Rusland. De populatie van de waterrietzanger gaat achteruit, vooral door drainage van de natte gebieden waar hij broedt. Toen wij de eerstejaars vogel in de hand hadden viel niet alleen de kenmerkende centrale kruinstreep op maar ook zijn relatief dunne staart. Een derde nieuwe baansoort betrof de oeverloper, waarvan er op de eerste dag gelijk al zes in de netten bleven hangen. Enkele dagen later konden we daar nog vijf andere oeverlopers aan toevoegen.

Andere doortrekkers

Andere bijzondere soorten die in augustus tijdens de doortrek gevangen werden waren de waterral, het porseleinhoen, een zestal ijsvogels, een draaihals, een Cetti's zanger, een spotvogel, een vuurgoudhaan en een vijftal paapjes. Vooral die paapjes vielen op, want tot nu toe hadden we er ooit eerder een in 2012 gevangen (bij Oud Naarden) en een in 2014 (bij Oud Valkeveen).

Paapje

Christian Brinkman

Ook het porseleinhoen is voor ons een heel interessante soort die we één keer eerder (in 2012) bij Oud Naarden gevangen hadden en ook enkele keren bij het Raboes. De draaihals is eveneens verre van algemeen hoewel we hem vanaf 2011 vrijwel jaarlijks een keer in handen krijgen.

Draaihals

Christian Brinkman

De Cetti's zanger was vanaf 2008 een regelmatige bezoeker van het toenmalige ringstation Oud Naarden en heeft daar ook gebroed. Bij Oud Valkeveen konden we hem tot nu toe maar een keer vangen in 2014 en 2015, maar het lijkt er nu op dat hij zich hier weer gevestigd heeft. De spotvogel hebben wij tot nu toe alleen in het voorjaar als volwassen vogel kunnen vangen en deze vangst in augustus betreft de eerste jonge vogel voor ons. Het vuurgoudhaantje is bijzonder omdat wij die nooit eerder in augustus gevangen hebben.

Nieuwe records

Dit jaar laat een grotere variatie aan soorten zien dan gebruikelijk en van een aantal daarvan zijn er alleen al in de maand augustus meer gevangen dan het jaartotaal gedurende de afgelopen tien jaar. De 385 rietzangers, die wij alleen in augustus ving, overtreffen zelfs de totale vangsten van deze soort over de periode tussen 2012 en 2015. Bij deze rietzangers zat ook een vogel met een Stavanger ring uit Noorwegen. In augustus hebben we 36 sprinkhaanzangers uit de netten gehaald, een record. In september konden wij daar nog eens 17 aan toevoegen. Sprinkhaanzangers broeden van zuidelijk Scandinavië tot Rusland en overwinteren in West-Afrika ten zuiden van de Sahara. Snorren worden in Nederland duidelijk minder gevangen dan sprinkhaanzangers en daar kregen we er in augustus 28 van in handen, veel meer dan in andere jaren. Ook snorren broeden overwegend in noordelijk Europa. Hun overwinteringsgebied is niet goed bekend met meldingen uit zowel de Sahel als meer zuidelijk gelegen gebied in West-Afrika. In augustus hebben we 18 jonge blauwborstjes kunnen ringen, een nieuw record.

Sprinkhaanzanger

Christian Brinkman

Snor

Christian Brinkman

Onze witsterblauwborsten overwinteren zowel in het Iberisch schiereiland als in West Afrika.

Ook in september vingen we weer een nieuwe baansoort, het waterhoen. Waterhoentjes zien en horen we met enige regelmaat maar op 2 september bleef hij voor het eerst in de netten hangen, waar hij normaliter gelijk weer uitloopt. Opvallend waren de 10 gekraagde roodstaarten en 11

roodborsttapuiten die we in september vingen en op 23 september vingen we zelfs zeven roodborsttapuiten op een dag.

Dat we deze zomer zulke grote aantallen vogels konden vangen ligt vooral aan de gedane inspanningen met voldoende mensen en extra dagen dat er geringd kon worden.

De vraag wordt gesteld waar al deze vogels vandaan komen en vooral dat er zulke hoge aantallen gevangen worden, terwijl bij ons het seizoen minder gunstig was. Een belangrijk antwoord hierop zijn de weersomstandigheden. De meeste trekvogels komen uit het noorden en oosten van Nederland, een heel groot gebied met heel veel vogels. De aantallen en soorten zijn vooral afhankelijk van het weer. De meeste soorten trekken 's nachts en bij helder weer kunnen ze zo hoog vliegen dat ze voorbijkomen zonder dat we daar iets van merken. Dat was vooral in 2016 het geval.

Dit jaar was er vrij veel bewolking en hebben we geluid gedraaid van soorten waarvan verwacht werd dat die langs zouden kunnen komen. Bij die geluiden zaten bewust geen kleine karekieten of zwartkoppen, omdat we anders meer vogels zouden krijgen dan we aan kunnen.

Het zal duidelijk zijn waar de vogels met een Stavanger ring vandaan kwamen. Veel vogels komen uit Noorwegen en andere Scandinavische landen. Omdat biometrie belangrijker wordt kunnen we nu ook vaak de herkomst van vogels inschatten aan de hand van bijvoorbeeld de vleugellengte. Bij kleine karekieten hebben Engelse vogels de kortste vleugels en vogels uit noordoost Europa de langste. Enkele dagen was er een aanhoudende wind uit het westen en kregen we veel kleine karekieten met korte vleugels in de netten. Dat waren mogelijk dus vogels uit Engeland.

In september vingen we ook vijf Cetti's zangers, een soort die niet verwacht wordt via migratie uit het noorden. Populaties van Cetti's zangers uit de Biesbosch of uit Flevoland hebben zich de laatste tijd flink uitgebreid en onze conclusie is daarom dat deze vogels middels dispersie de Gooimeerkust hebben bereikt. Het wordt dus afwachten of ze er in het voorjaar nog zitten.

Wanneer u zelf een bezoek wilt brengen aan het ringstation of vragen heeft over het bovenstaande, kunt u ons dat laten weten door een mail te sturen naar .

Het vogeleiland bij de Huizerpier

Jan Loggen *

Maaiwerkzaamheden

Op donderdag 6 juli j.l. hebben gemeente Huizen, Staatsbosbeheer, Nardinclant Landschapsbeheer en de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken een intentieovereenkomst getekend om zich in te zetten voor het in stand houden van het meest zuidelijke eiland als broedplaats voor plevieren, sterns en allerlei soorten eenden. Op de valreep werd bekend dat Rijkswaterstaat de feitelijke eigenaar is van de eilandengroep. Voor het publiek is er een mooi informatiebord onthuld met daarop de voor het gebied meest karakteristieke vogelsoorten.

De afgelopen jaren is er veel overleg geweest tussen de betrokken partijen. En er is veel werk verzet. Dat begon allemaal in januari 2015 toen met een eenmalige bijdrage van Staatsbosbeheer de firma Van Oostrum het meest zuidelijke eiland voor 75% ontdeed van bomen. Deze werden met wortel en al gerooid en op een houtril gezet.

Vrijwilligers van Nardinclant Landschapsbeheer, de Vogelwerkgroep en medewerkers van de gemeente Huizen en Staatsbosbeheer hebben

nadien op een drietal werkdagen werkzaamheden uitgevoerd. Dat varieerde van het rooien/uitsteken van uitgelopen boomwortels, nieuwe boomopslag, het maaien van ruigte en riet en het bijeen-harken en afvoeren en op de houtstapel leggen van het maaisel.

Het gereedschap en de boot werden geleverd door de gemeente Huizen.

In de komende periode gaan de partijen in overleg, met nu voor het eerst Rijkswaterstaat erbij, om definitieve afspraken te maken over het beheer van het vogeleiland.

De conclusie is, dat de samenwerking tussen de betrokken partijen tot zichtbaar resultaat heeft geleid. Hoewel het allemaal moeizaam werd opgestart, is er nu duidelijkheid over de status van het vogeleiland. Uitgangspunt is dat het eiland, als een zandplaat met een lage begroeiing wordt beheerd. In de komende periode zal blijken hoe het een en ander in werkbare afspraken kan worden bekrachtigd.

*Jan Loggen is coördinator van Nardinclant Landschapsbeheer

Ruiende casarca's op het Eemmeer

Paul Keuning

Casarca's ruien in de maand augustus met honderden exemplaren tegelijk op ondiep water in ons land, onder andere op het Eemmeer dicht bij het eiland de Dode Hond. De soort houdt voor wat

gebiedsuitbreiding, stap voor stap, wordt wel de 'stepping stone' methode genoemd. Casarca's komen in de zomermaanden in behoorlijke aantallen voor op ondiepe wateren in ons land. Dat is bijvoorbeeld het geval bij het

broedgevallen binnen onze landsgrenzen beperkt tot enkele paren per jaar.

Eemmeer belangrijke plek voor de rui

Eind juli en augustus zijn de maanden waarin deze eenden een totale rui doormaken. Gedurende drie weken kunnen de casarca's, net als andere eenden, ganzen en zwanen, niet vliegen. Voorwaarden om goed te kunnen overleven in die periode zijn rust en voldoende voedsel in de vorm van waterplanten in ondiep water. Met de voedselvoorziening zit het met de lange slierten fonteinkruid wel goed op de randmeren. Varen is daar praktisch onmogelijk, dus normaal gesproken is het er rustig, zeker buiten het gebied van de vaargeul.

Het aantal ruiende casarca's in het Eemmeer wisselt per jaar. Twee jaar geleden, in 2015 hielden nog 750 stuks hier hun rui-pauze. Toen werd er nog geroepen 'dat er nergens in West-Europa zoveel casarca's verbleven, als op het Eemmeer'. Dit jaar waren het er maar driehonderd. Het is een feit dat er in de afgelopen maanden onder druk van de watersportverenigingen flink is gemaaid in de dikke pakketten fonteinkruid. Dit leidde tot verstoring van de rust, een mogelijke oorzaak dat veel casarca's andere ruiplaatsen hebben opgezocht. Op het Lauwersmeer zag het eind augustus in ieder geval oranjebruin van de vele casarca's.

Verspreidingsgebied van de casarca.

betreft de grootte het midden tussen eenden en ganzen. De bergeend is daar een voorbeeld van en zo ook de casarca. Gelet op de Latijnse geslachtsnaam *Tadorna* zijn die twee ook verwant. Voluit heet de casarca *Tadorna ferruginea*, wat 'roestgans' betekent, maar volgens de vogelgids wordt hij tot de eendachtigen gerekend.

vogeleiland De Kreupel in het IJsselmeer, op zandruggen in het Haringvliet, en de zogenaamde Ventjagersplaten. Verder zijn het Lauwersmeer en ook het Eemmeer plekken waar ze graag verblijven. Van de 1200 vogels in 2015 in ons land geteld zijn, zat de grootste groep op het Eemmeer. Toch blijft het aantal

Sjoerd Dirksen

Oorsprong en gebiedsuitbreiding

De casarca is een soort, die voorkomt in heel Azië van China tot het Midden-Oosten. Gebiedsuitbreiding vond plaats richting het noordwesten van Afrika en Zuidoost-Europa. Sinds de jaren zestig is de casarca in grote groepen opgerukt via waterrijke gebieden van Zwitserland en Duitsland naar onze contreien, waarbij ze de loop van de Rijn gevolgd hebben. Deze manier van

Onderzoek

Jaarlijks worden enkele tientallen casarca's bij elkaar gedreven door Sjoerd Dirksen van Sovon en zijn helpers, gevangen en aan land gebracht voor onderzoek. De gebruikelijke gegevens worden geregistreerd: sexe, stadium van rui, gewicht, vleugellengte en verder de

snavelengte. Elke casarca krijgt een unieke gele, plastic halsring met een zwarte cijfer- of lettercode. Daarna worden ze weer losgelaten op het Eemmeer. Van de tot nu toe geringde casarca's moeten er al ruim 200 rondvliegen met zo'n halsband. Terugvangsten zijn interessant, want zo

Een casarca wordt van een halsring voorzien

komen we te weten waar de exemplaren, die hier geruid hebben, vervolgens heen gaan. Casarca's zijn goede vliegers. Dat ze van Kirgizië naar Polen vliegen in een paar weken, is al aangetoond. Ook weten we door

ringonderzoek al veel over de herkomst van de hier gevangen casarca's met een pootring. Vaak komen ze uit broedpopulaties in Duitsland en Zwitserland. Opvallend is verder, dat de casarca's in ons land -op enkele uitzonderingen na (onder andere in Noord-Limburg) niet tot broeden komen. De casarca's zijn al bijna 60 jaar te gast in ons land, maar het wil nog steeds geen echte broedvogel worden. Hij is wel beschermd onder de nieuwe Wet Natuurbescherming; de soort wordt dus niet gezien als een ongewenste exoot.

Oproep

Heb je een casarca gezien met halsring en kon je hem aflezen? Geef het door via www.geese.org, want Sjoerd Dirksen, de stuwende kracht achter de Werkgroep Casarca Nederland, zit nog vol vragen over de verspreiding van de op 'ons' Eemmeer gevangen, reislustige eenden.

Velduil in bedrijfsgebouw

Dick A. Jonkers

Het is zaterdag 30 september 2017. Ik krijg een telefoontje van een agrariër uit Eemnes. "Er zit een uil in mijn bedrijfsgebouw. Ik weet niet wat voor soort het is en ik krijg hem er niet uit. En de deur moet 's avonds dicht". Dus op naar de Eempolder. Hoop op een dwarsbalk van een hijskraan zat de uil: een jonge velduil! Hij zat er al twee dagen en de boer maakte zich zorgen. Naar buiten jagen lukte hem niet. Mijn advies luidde om de deur 's avonds open te laten staan. In de schemering zou de uil wellicht gaan jagen. En dan ongeveer een

uur later de deur weer dicht doen. De volgende avond weer telefoon. De boer belde vanuit zijn auto. De uil zat er nog, ook bij zijn vertrek net en de deur was nu afgesloten. Kun je over een paar uur nog even komen? Weer op pad dus, nu later in de avond. De grote roldeur werd open gemaakt. Geen uil te zien! Tot de hijskraan in werking werd gezet. De vogel kwam tevoorschijn en vloog rondjes, maar naar buiten ho maar. Verstoord door het lawaai kwamen twee volwassen

kerkuilen in actie en vlogen nu ook rond. Wat een prachtig gezicht. Deze kerkuilen bewonen achter in de loods een nestkast en hebben daar een eigen ingang. Een nieuwe mogelijke oplossing diende zich nu aan. Ik vroeg de boer alle verlichting uit te doen, ook de felle buitenverlichting, die 's nachts buiten de loods brandt ter beveiliging. En jawel, de volgende dag was de velduil verdwenen en keerde niet meer terug. Klus geklaard!

GEDICHTEN

GEDICHTEN verzameld door George Bretz.

Gezworen meeuw

Altijd maar te moeten zien
dat waar je uren hebt gezeten,
de veren van je rug geschikt,
je burens afgebekt, dat heel
je rots vol knappend wier
in altijd maar dezelfde golven zakt-
geen duurder eed dan van de meeuw
die, vliegend naar het vasteland,
zweert weer neer te zullen strijken
op de bodem van de zee.

Willem Jan Otten

Uit: Eerdere Gedichten, 1994. Uitgeverij Van Oorschot, Amsterdam.

De noordse stormvogel

De noordse stormvogel was al dood
toen ik hem vond, na een storm
als een vreemde, dikke, sneeuwige meeuw
neergestort in het staketsel van ons dak.
Hij rook naar avonturen, een geur van de zee:
bitter, opwindend, ik wist toen nog niets
van de geuren van de liefde, maar de vogel
rook naar de liefde van de oceanen,
een wrange mannelijke lucht, verlokkelijk,
alles laat je als in verdwazing achter
in dat wilde spoor.

Hans Warren

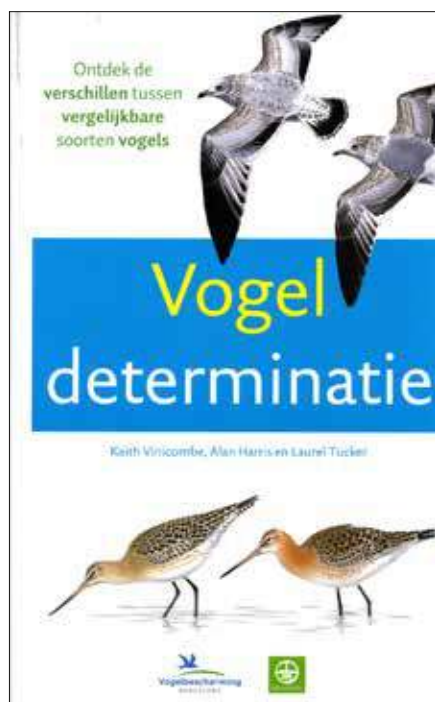
Uit: Betreffende vogels, 1974. Uitgeverij Erven Thomas Rap, Amsterdam.

Vogeldeterminatie en De meerkoet

Ontdek de verschillen tussen vergelijkbare soorten vogels

Dick A. Jonkers

Opnieuw is er een vogelgids op de schijnbaar onverzadigbare markt gekomen. Het aantal beschikbare determinatiewerken is al heel lang niet meer op de vingers van één hand te

tellen. De vraag dringt zich op wat deze publicatie nog toevoegt aan de reeds bestaande gidsen. Een poging wordt door de auteurs ondernomen. Zij geven aan, dat er regelmatig in Europa voorkomende soorten zijn, waarvan de determinatie een probleem vormt voor de 'gemiddelde' vogelaar. Deze gids moet een bijdrage leveren aan het oplossen daarvan. De ondertitel geeft aan wat het uitgangspunt is: de verschillen ontdekken tussen vergelijkbare vogelsoorten. Er is daarnaast ook een selectie in opgenomen van zeldzame soorten, die voor hen een probleem kunnen vormen. Via vet gedrukte teksten van soorten of groepen in de inhoudsopgave is uit te vogelen over welke groepen of soorten informatie te vinden is en waar. Het zijn er bijna 140. Er wordt dan wel van uitgegaan dat men een vrij behoorlijke mate van kennis heeft en daardoor een idee heeft in welke richting gezocht moet worden. Tips, waar men speciaal op moet letten bij vorm, gedrag en geluid worden gegeven. Topografietekeningen voor en

achter in het boek geven aan op welke kenmerken gelet moet worden voor het begrijpen en herkennen van de soorten die worden of zijn gezien.

Eenmaal beland op de bladzijden met de soorten of groepen kan het zoekwerk beginnen. De informatie is overweldigend. Ook over ondersoorten en hybriden worden gegevens verstrekt. Zeer veel duidelijke en prachtige kleurenillustraties van verenkleden zijn opgenomen. Het geheel is een waardevolle en zeer bruikbare gids die als begeleider fungeert op het pad van vogelliefhebbers, die een oplossing zoeken voor het determineren van lastige soorten.

Vinicombe, K., Harris, A., & Tucker, L., 2017. Vogeldeterminatie. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen. Paperback. ISBN 978 90 215 6625 2. 21,5 x 14 cm. Prijs € 29,99.

De auteur noemt zijn onderwerp een wereldkoet, een veroveraar, die met zijn verspreiding over de wereld de mens vrijwel naar de kroon steekt. In enkele tientallen hoofdstukjes worden beeldende beschrijvingen gepresenteerd van zijn ervaringen met meerkoeten en de onderlinge interacties in Amsterdam en wijde omgeving. Hij noemt ze onder meer pont-, bacardi-, of boskoet, namen die ontleend zijn aan eigenschappen, die sommigen van hen bezitten. Het zijn profiteurs, die gebruik maken van wat de mens ze te bieden heeft. De vraag wordt opgeworpen, waarom het broedsucces zo laag is van de buurtkoeten en of dit te maken heeft met de kwaliteit van de voedselsamenstelling. Het hele jaar door voeren wordt verdedigd. De schrijver is begaan met de vogelwereld in de grachtengordel en het suburbiaanse paradijs, zoals hij de vogelwereld daarbuiten aanduidt. Een minpuntje in het geheel zijn nogal wat

uitweidingen met informatie die voor de meerkoet niet van belang zijn. Voorbeelden hiervan zijn onder andere te vinden in het stukje over profiteurs en bij de lijst met de dertig vogelsoorten, die tijdens een meerkoetenronde werden gesignaleerd. Het geheel wordt verluchtigd met een aantal actiefoto's. De ecologische informatie die van belang is om een goed beeld te krijgen van de meerkoet is goed gedoseerd in het boek te vinden. Een apart item wordt gewijd aan de takahé, een uitgestorven gewaande rallensoort, die opnieuw werd gevonden. De pogingen van zijn her-ontdekker en zijn volharding hebben tot de vorming van een natuurreservaat geleid, en daardoor het behoud van de soort. Voor degenen die zich willen verdiepen in koeten is er een uitgebreide lijst met geraadpleegde bronnen. Het enthousiasme en inlevingsvermogen van de schrijver blijkt uit wat de lezer wordt aangeboden.

Daalder, R. 2017. De meerkoet Atlas Contact, Amsterdam. ISBN 978 90 450 30258. Integraalband. Ook als e-book. 14,5 x 21,5 cm. Prijs € 17,99

Uit de Vogelbladen

Paul Keuning

De Dompchoorn jrg. 52 (3) sept. 2017, *Tijdschrift Natuur- en Vogelwacht De Vijfheerenlanden (omgeving Leerdam en Lexmond)*.

- Jolande Lemcke filosofeert over vogelnamen die verbonden zijn met hun voedsel, zoals de slangenarend en de wespdiel. Bij de bijeneters die ze in Frankrijk zag vroeg ze zich af hoe het komt, dat ze geen last hebben van de steek van hun prooidieren. Twee verklaringen: de bijeneter slaat de bij of wesp eerst met z'n achterlijf tegen een tak, zodanig dat de angel en het gif weggeslagen worden. En verder, mocht die gestoken worden, dan is hij immuun voor het gif.

- Arie Versluis houdt de stand bij van de ooievaars rond Schoonrewoerd. Het ooievaarspaar achter 'De Schaapskooi', het verenigingsgebouw van de natuurwacht, legde maar liefst zes eieren, waarvan uiteindelijk één jong groot genoeg werd om geringd te worden door een ringer van STORK.

- Rien Keizer meldt dat de in de Linge aangebrachte vlotjes goed benut werden. Die leverden 16 jonge zwarte sterns op van 13 broedparen.

- Hans Evers ging met Rien de Keizer mee op stap bij het ringen van de kerkuilen in de Vijfheerenlanden. Opvallend was dit jaar het grote aantal jongen per broedpaar.

De Grauwe Gans jrg. 33 (1) maart 2017, *Vogelwacht Flevoland*.

- Victor Eggenhuizen is met 114 vogelsoorten goed op weg om een nieuw persoonlijk recordjaar te vestigen voor het aantal waargenomen soorten.

- Karel Mauer 'Pestvogels in Flevoland'. In de afgelopen vijftig jaar werd deze invasievogel in 32 winters gezien. Het betrof voornamelijk juveniele exemplaren. Strenge of zachte winter maakte geen verschil. Wanneer er veel jongen uit het ei komen in de broedgebieden in Rusland, worden de schaarse bessen elders gezocht.

Pestvogels zoeken de tuinen in de bebouwde kom op. Ze zijn meestal niet langer dan een dag op dezelfde plaats en trekken van straat naar straat op zoek naar (rode) bessen.

- Klaas Oudshoorn 'Commotie over de Oostvaardersplassen'. De discussie

over deze plassen gaat voornamelijk over het uit de hand gelopen aantal grote grazers. Hoe houdt men de jaarlijks aanwas in de hand?

Provinciale Staten zijn akkoord gegaan met het voorstel van de VVD en de SGP om te zorgen voor minder grazers. Daarmee wordt echter nog geen gevolg gegeven aan het Natura 2000-beheersplan, zoals dat in 2015 eindelijk is vastgesteld. Onderdeel van dat beheersplan is het voornemen om de leefomstandigheden voor woudaap, blauwe kiekendief en porseleinhoen te verbeteren. De vogelwacht pleit het verminderen van het oppervlak aan grasland. Dat zal leiden tot minder grazers en biedt de mogelijkheid tot het creëren van andere biotopen zoals rietmoeras dat geschikt is voor de in het beheersplan genoemde doelsoorten.

- Ton Eggenhuizen 'Virus op pad'. Een heldere uitleg over het vogelgriepvirus. Wil je meer weten over het laag- dan wel het hoog-pathogene dodelijke virus, dan is dit artikel een aanrader. De onderzoeker Eggenhuizen onderzocht vogels tot in Bangladesh. Draggers van het virus verspreiden dit bij hun vlucht onder andere naar Rusland (het Chanymeer) en van daar besmetten ze de in Nederland overwinterende smienten. Met betere hygiëne in de pluimveehouderij wereldwijd kan het probleem ingedamd worden.

De Grauwe Gans jrg. 33 (2) juli 2017.

- Inge Hagens beschrijft de ervaring van 13 vogelwachters op excursie naar Extremadura. Plekken en vogels, die bij onze Spanje-reizigers herkenning oproepen.

- Madeleine Postma 'Broedsucces grauwe kiekendief in Flevoland 2013 – 2016'. De zes broedparen in Flevoland in 2014, 2015 en in 2017 lijken niet veel, maar het gaat wel om meer dan 12 procent van de Nederlandse broedgevallen.

- Ton Kalkman 'Tuinvogeltelling 2016-17'. Het was een mager teljaar met veel voorspelbare soorten.

De Kieft jrg. 10 (3) sept. 2017.

Vogelbeschermingswacht 'Zaanstreek'. - Ed Staats, bestuurslid en belichaming van de Pers- en

Propagandacommissie, schreef de

artikelen in dit nummer, tenzij anders vermeld.

- Er zijn zonder toestemming door een agrariër dammen aangelegd in de Markerpolder om zodoende de waterstand te verlagen. Mede op aandringen van de vogelwacht wordt hier nu een stokje voor gestoken. - 'Komst De Kraaien schaadt de natuur'. Dit is geen protest tegen de komst van de soort *Corvus corone*, maar een poging om de aanspraak door de hockeyvereniging De Kraaien op een verwilderd terrein, dat grenst aan een Natura 2000-gebied, tegen te gaan.

- Dirk-Jan Booi verzamelde de inventarisatiegegevens sinds 1979 van het Euverenweg-gebied, dat grenst aan Westzaan. Een gebied op postzegelformaat, ingeklemd tussen bebouwing en snelwegen, dat in de afgelopen 38 jaar toch goed was voor 79 soorten broedvogels, waarvan er 20 op de Rode Lijst staan. Het toenemen van het aantal nachtegalen, matkoppen en spotvogels laat zien dat er een metamorfose plaatsvindt van gras- en rietland naar bos en struweel.

- Tenslotte doet Ed Spaans nog een aanbeveling om de oeverwaluwwand en de ijsvogelwandjes ook tijdens het broedseizoen tussentijds een onderhoudsbeurt te geven, om te voorkomen dat het snel groeiende onkruid en riet de nesten onbereikbaar maakt voor de vogels.

De Kruisbek jrg. 60 (4) sept. 2017. *Vogelwacht Utrecht*.

- Bram Borkent scoorde op 6 mei

samen met drie andere vogelaars op de fiets op 6 mei 109 vogelsoorten in en rond Houten, met recht een Big Day! De uilenwerkgroep IVN uit Soest constateert, dat de uilen zich thuis voelen in Soest. Met 42 geringde jonge kerkuilen was het voor deze soort een uitermate goed jaar. Tel daar nog eens 22 jonge steenuilen bij op (waren er vorig jaar 10) en nog eens zes geringde bosuilen dan is duidelijk dat Martine en Len, leden van de werkgroep, tevreden kunnen zijn. Van de ransuilen is het broedsucces niet goed na te gaan. Zij broeden niet in kasten, maar in gekraakte kraaiennesten, die moeilijker zijn op te sporen.

De Tringiaan jrg. 40 (3) sept. 2017. *Vogelwerkgroep Schagen en omstreken.*
 - Mattias Hofstede 'Dwergsterns in De Putten, Camperduin'. De Putten is al een sternkolonie van formaat met zeker 1500 grote sterns. Dat daar na de voorjaarsstorm begin juni 25

baltsende dwergsterns bij kwamen was een leuke verrassing. Helaas vielen diverse pullen ten prooi aan kleine mantelmeeuwen; er heeft toch minstens één jong vliegvlug het eilandje kunnen verlaten.

- Herman Vos schrijft in zijn verslag over het agrarisch weidevogelbeheer, dat het seizoen uiterst wisselvallig is verlopen. Op Wieringen hadden de vogels te lijden van predatie door met name de vos, maar ook door kauwen. De lange droge periode in het voorjaar betekende een tekort aan insecten, die zo hard nodig zijn voor de Kievitskuikens. De gebieden rondom Schagen waren daarentegen succesvol.

Het Vogeljaar jrg. 65 (3). *Tijdschrift voor vogelstudie en vogelbescherming.*

- Marcel Boer beschrijft in de serie Nederlandse vogelfamilies ditmaal de eenden.

- Tom Looij 'Vogelnesten op postzegels'.

- Rob Bijlsma 'Wanneer komt een boomkruiper te dicht bij het nest van een fluitslager?'

- In het artikel van Franklin Tombeur over vogels in het olifantsgras in een Zeeuws-Vlaamse polder komen we veel te weten over het nut en de toepassing van het olifantsgras. Deze grassoort, die tot vier meter hoog kan groeien, vormt een ondoordringbaar woud en neemt veel CO₂ op. Maar hoe inventariseer je de hierin voorkomende vogels?

Vogels jrg. 37 (3) 2017. *Het blad van Vogelbescherming Nederland.*

- Marcel Boer behandelt in de serie Nederlandse vogelfamilies nu de ganzensoorten.

- Jan Mooij 'Vogeltellingen in de Eempolders 1973-2016'. Voor de leden van onze VWG is Jan Mooij een de auteur, die in bijna elke Korhaan wel een Eempoldervogel onder de loep

neemt. In dit artikel wordt in grote lijnen de ontwikkeling gegeven vanaf de twaalfde eeuw met ontoegankelijk hoogveen tot de vorige eeuw met ingeklonken veen en regelmatige dijkdoorbraken van de zomerdijk, waardoor waaien en wielen ontstonden. Het was tot 1940 een nauwelijks toegankelijk gebied, ideaal voor kemphanen en watersnippen. Daarna werden er bij een ruilverkaveling wegen aangelegd. De tweede ruilverkaveling, die pas na 1988 ten uitvoer werd gebracht, bracht een verlaging van de grondwaterstand met zich mee.

Hierdoor werd het bouwen van boerderijen in de polder mogelijk. Daarnaast werd in het noorden een reservaat aangelegd, waar de oorspronkelijke, hoge waterstand gehandhaafd bleef. Onze VWG heeft de gevolgen voor de vogels vanaf het begin gevolgd met tellingen om de veertien dagen. Dit is inmiddels de langst lopende reeks tellingen in Nederland! Nieuwsgierig geworden? Probeer dit nummer van Het Vogeljaar te pakken te krijgen, het is ook te leen bij Dick Jonkers of bij Paul Keuning.
 - Gerard Ouweneel heeft een boek geschreven over de Biesboschvogels aan de hand van de vogeldagboeken van de bekende vogelaar Tom Le Bret. Milieudynamiek is een sleutelwoord uit de rijke natuurervaring van deze natuuronderzoeker.

- Arie Spaans en Ruud Vlek schrijven een artikel getiteld 'De Voorburgse vogelaar Alexander Crèvecoeur aan de vergetelheid ontrukkt'. Nog een resultaat van de werkgroep Ornithologisch Erfgoed, onderdeel van de Avifaunistische Kring Nederland (AKN), bijzonder om de gedetailleerde aantekeningen van vogels rond Voorburg te lezen.

Koekoek in beeld

Dick A. Jonkers

In de serie 'Vogel van het Jaar' is voor 2017 opnieuw gekozen voor de koekoek. De aanleiding daarvoor was, dat Sovon Vogelonderzoek Nederland samen met Vogelbescherming Nederland deze vogel onder de naam 'Jaar van de koekoek' eveneens hadden uitgeroepen tot aandachtsoort. Voor de Vogelwerkgroep was het een herhalingsoefening, want in 2010 kwam deze soort ook al eens aan bod. Het zou ons de mogelijkheid bieden om acht jaar later de gegevens met elkaar te kunnen vergelijken

Voorjaarstrek

Onderzoek met zenders, uitgevoerd door de British Trust for Ornithology, heeft uitgewezen dat het overwinteringsgebied van de Britse koekoeken zich in Centraal-Afrika bevindt en wel in de regenwouden van het Congobekken. Half februari vertrokken zij daar om op pad te gaan naar hun broedgebieden. Het zou kunnen dat ook Nederlandse koekoeken in die contreien overwinteren. Er is namelijk een terugmelding van een exemplaar uit Afrika boven de Golf van Ghana (Speek & Speek, 1984). De trek gebeurt in etappes, waarbij de Sahara moet worden gepasseerd. Ze doen over die 2600 kilometer zo'n 50-60 uur. In Speek & Speek (1984) lijkt het erop, dat 'onze' broedvogels bij Tanger/Gibraltar de Middellandse Zee oversteken. De vroegste exemplaren arriveren meestal in de eerste dagen van april, de meerderheid na half april (Kennisoverzicht koekoek Sovon).

Aankomst en aantal waarnemingen

De eerste koekoek in Nederland voor 2017 werd gemeld op 8 april. De eerste waarneming op de speciale koekoeksite in het Gooi stamt van 16 april bij de Aardjesberg. Een dag later werd hij daar door twee anderen onafhankelijk van elkaar ook gesignaleerd. Deze aankomst loopt dus niet in de pas met die van Sovon. Daarna bleef het na deze voorlopers een tijdje stil. Op 29 april hield zich een exemplaar op bij een speelplaats

liggend in een woonwijk aan de Zegge in Huizen. Aansluitend namen op 30 april de medewerkers van het Vogelringstation een koekoek waar bij Oud Valkeveen aan de oevers van het Gooimeer. De dag erna in mei volgden op andere plekken in de regio nog waarnemingen, waarvan de locatie en de melder niet te achterhalen waren. Even bleef het een paar dagen rustig. Bijna elke dag hierna kwamen waarnemingen binnen en was er veel koekoekactiviteit. De periode voor het voortbrengen van nageslacht was ingezet. In totaal zijn in die maand 82 meldingen opgestuurd. In juni was te merken dat minder opvallende activiteiten plaatsvonden. Deze maand was goed voor 21 waarnemingen. Juli had er vier en augustus tenslotte drie.

Eileg

Bij het vertrek vanuit het overwinteringsgebied moet er een goede planning zijn om tot een juiste afstemming te komen met de periode waarin de gastouders hun eieren leggen. De kleine karekiet is een belangrijke waardvogel, waarvan de legactiviteit voor het overgrote deel vanaf mei begint (Harrison, 1975). Dan moet je er, als dat je gastouder is met je parasitaire gedrag, als de kippen bij zijn, want de kleine karekiet heeft doorgaans maar een legsel. Wie te laat komt mist boot. Er moet altijd stiekem geobserveerd worden. De vrouwtjeskoekoeken dumpen altijd halverwege de middag hun ei, dan worden zij niet zo snel betrapt. De potentiële gastouders zijn in die periode voor zichzelf op zoek naar voedsel.

Terugkomend op het nest kunnen ze het kleurverschil tussen hun eieren en die van de koekoek vrijwel niet zien, want ze lijken sprekend op elkaar. Het

Koekoeksei in het nest van een kleine karekiet Avifauna Groningen

verschilt wat betreft het formaat maar weinig met bijvoorbeeld het ei van een kleine karekiet, die in terreinen waar veel riet groeit de belangrijkste geparasiteerde soort is. Na de geboorte groeit in zo'n nestje uiteindelijk wel, vergeleken met de waardvogel, een soort reus op.

Onderzoek heeft uitgewezen dat zo'n ei niet wordt herkend als vreemd object, ook niet als er een andersoortig gekleurd eitje wordt vervangen. Wel werken jonge koekoeken bij het opgroeien nog in het nest liggende eieren en jongen over de rand. De koekoek draagt haar te leggen ei de hele dag mee. De uiteindelijke leg vergt slechts enkele seconden. Bij sommige andere vogelsoorten wordt die opgewekt door weeën, die enkele uren kunnen duren (Birkhead, 2016). In die korte legtijd moeten ook nog een, soms twee eieren uit het nest worden

verwijderd om ruimte te maken voor het koekoeksei. Die eet de koekoek dan snel op want een ei is rijk aan voedingstoffen en bevat bovendien calcium.

Verspreiding in ons werkgebied

De koekoeken zaten goed verspreid in het Vechtplassengebied. Bijna 40% hield zich daar op. In dit waterrijke gebied zullen het vooral de kleine zangers en dan met name de kleine karekiet zijn geweest, die onvrijwillig als gastouder hebben gefungeerd. Hetzelfde zal waarschijnlijk gelden bij de rietoevers van de randmeren. Op de heidevelden zouden de boompiepers waardvogel geweest kunnen zijn. De verspreidingskaart lijkt op de territoriakaart van 2010, toen de

rol? Op deze site kwamen in 2017 meldingen binnen van maar liefst 382 waarnemers die 407 koekoeken doorgaven.

Mijn suggestie zou dan ook zijn om bij een volgende 'Vogel van het Jaar' in De Korhaan aan te geven dat men de meldingen op de site waarnemingen.nl moet invoeren.

Trek

Nadat de Britse koekoeken hun eieren hebben gelegd beginnen zij al in juni aan de terugtrek en verlaten het broedgebied. In juli bevinden zij zich dan alweer merendeels in Afrika. Ze hebben hun kroost niet zien opgroeien, ouderliefde zit hen kennelijk niet in de genen. De jonge vogels vertrekken later en zijn soms nog in september aanwezig. Doorgaans verlaten begin

Waarnemingen in het onderzoekgebied van de Vogelwerkgroep in 2017

koekoek ook 'Vogel van het Jaar' was (Van Klaveren, 2010). In die publicatie is ook te zien dat mei de topmaand was voor het aantal waarnemingen. Het aantal waarnemingen bedroeg toen 286. Een verklaring geven van het totaal van toen en dat van nu is niet mogelijk. Een oorzaak is zeker en heeft wellicht bijgedragen aan het grote verschil in de totale aantallen gesignaleerde koekoeken toen en nu. In 2010 stuurde 122 leden hun waarnemingen op en in 2017 waren dat er maar 27. Telmoetheid...? Of speelt de site 'waarnemingen.nl' hierbij een

augustus zowel de oude als de jonge koekoeken West-Europa.

Varia

- De Tafelbergheide was op 13 mei het toneel van boompiepers, die een koekoek verjaagden.
- Een roepend vrouwtje hield zich op 24 mei op rond de eilandjes bij de Huizerpier. Het was de rossige fase, die alleen voorkomt bij vrouwtjes koekoeken.
- De Kromme Rade/Het Hol boven Oud Loosdrecht vormden het decor voor een mannetje koekoek, die werd verjaagd door een heftig zingende

tjiftjaf. Met veel 'gebubbel' vloog de koekoek toen maar verder het gebied in.

-Op 29 mei werd een baltsend en copulerend paar gesignaleerd bij de plassen in Kortenhoef.

-Wederom op de Tafelbergheide was op 2 augustus een jonge koekoek aanwezig, die het nest nog niet zo lang geleden had verlaten. Deze vogel had nog donsveren achter op de kop.

-Uit Muiden werd gemeld dat er begin augustus rond een boom een koekoek vloog, die niet de karakteristieke koekoekroep produceerde, maar een hoog geluid. Dit was het 'hinniken' van het vrouwtje.

Dankwoord

Veel dank aan degenen die de moeite hebben genomen om de waarnemingen van de koekoeken door te geven. In het bijzonder ook een woord van dank aan Dirk Prop voor de zeer gewaardeerde assistentie bij het maken van deze publicatie.

Literatuur:

- Birkhead, T., 2016. Het vogelei. De Bezige Bij. Amsterdam/Antwerpen.
- Davies, R.B., 2015. Cuckoo: Cheaten by nature. Bloomsbury, London.
- Grim, T., Schulze-Hagen, K. & Stokke, B.G., 2016. Koekoek. K.N.N.V. Uitgeverij.
- Harrison, C., 1975. A field guide to the nests, eggs and nestlings of European birds. Collins Publishers, London.
- Speek, B.J. & Speek, G.J., 1984. Thieme's VogeltrekAtlas. Thieme & Cie, Zutphen.
- Van Klaveren, F., 2010. De Koekoek. Vogel van het jaar 2010. De Korhaan 45(1): 8-11.

Binnen gekomen bericht

Recent verschenen: Vogels op de cm2

Samenstellers Peter Müller (vogel- en kunstliefhebber) en Tom Loorij (vogelkundige en filatelist) hebben op unieke wijze liefde voor kunst, liefde voor vogels en liefde voor postzegels in één boek samengebracht.

Geselecteerd zijn de mooiste vogelpostzegels van 266 in Nederland voorkomende soorten van 109 verschillende landen uit alle delen van de wereld. Daarbij is een tekst over de betreffende vogels geschreven aan de hand van de meest recente bij Sovon Vogelonderzoek Nederland bekende informatie, bijgewerkt tot en met 2016. Status, leefomgeving, voorkomen, aantallen en trend worden in een tekst van ca. 150 woorden per soort belicht. Aangegeven wordt onder meer of het een Rode Lijst soort betreft en of en in welke mate de stand vooruit of achteruit is gegaan en waarom. De teksten werden van commentaar voorzien door Fred Hastings, eindredacteur van vele Sovon-publicaties. En natuurlijk worden ook interessante details over de postzegels zelf vermeld. Voorwoorden zijn er van ex-directeur van Vogelbescherming Nederland, Siegfried Woldhek (zelf kunstliefhebber) en Theo Verstrael, directeur van Sovon. De teksten zijn luchtig geschreven en zowel voor de beginnende vogelliefhebber als de gevorderde ornitholoog heel toegankelijk. De zegels zijn soms van foto's maar meestal afkomstig van beroemde ontwerpers die vaak ook hun sporen hebben verdiend als illustrator van diverse vogelboeken. Het zijn kunstwerkjes die met succes het gevecht om de kleine ruimte van enkele cm2 postzegel zijn aangegaan om de vogel zo natuurgetrouw mogelijk af te beelden.

Müller, P. en Loorij, T.P.J.: Vogels op de cm2. 17 x 12 x 5 cm.
554 bladzijden. Harde kaft.
ISBN 9 789081 388702. Uitgeverij Müller, Den Haag. Prijs € 49,50.

Shortlist
Jan Wolkers Prijs
2017!

VOGELS OP DE CM2

IN DE MEDIA

Prachtig en liefdevol vormgegeven *Jean-Pierre Geelen in de Volkskrant*
Een juweel van een boek *Kester Freriks*
Een uniek boek, geweldig om door te bladeren *Staatsbosbeheer*
Een hebbeding voor de vogelliefhebber, vijf sterren *Roots*
Een mooi en leerzaam boek *Jelle Reumer in Trouw*

266 "Nederlandse" broed- en trekvogels op postzegels uit 109 landen onder het motto
Vogels kennen geen grenzen

www.uitgeverijmuller.nl

Mijn 'Jaar van de Koekoek'

Daan Buitenhuis

Een terugblik in de tijd.

Het was begin 1952, ik was nog maar net 20 jaar jong, toen ik een dagje Texel deed.

Al gauw liep ik mee met een excursie o.l.v. een vogelwachter. Een schreeuwende kolonie zilvermeeuwen dook opgewonden op ons neer. De vogelwachter droeg een lange stok over zijn schouder, als een antenne omhoog, met als gevolg dat de meeuwen op een eerbiedige hoogte over ons heen scheerden. We kruisten een bossage van duindoorns geflankeerd door naaldbomen.

We stonden stil, de vogelwachter beloofde ons een niet alledaagse verassing. En zie daar, een nest van een winterkoning, de bekende bolvorm met opzij een ingang. De kop van een jonge koekoek, reeds van wat fors formaat, stak er zijn kop uit. Vanuit de achterzijde was de punt van zijn staart

te zien, die zich door de ronde wand had geboord. Heel even dacht ik, is dit echt of ben ik verdwaald op de Efteling?

Zijn heldere ogen keken ons echter levendig aan. Wij dachten, en nu maar hopen dat hij het nest t.z.t. zal openbreken. Het was mijn eerste ontmoeting met een koekoek.

Ik dwaal verder in de tijd en beweeg mij een eiland verder, op Vlieland in het begin van de zestiger jaren in de vorige eeuw. Op zekere dag lukte het mij samen met Huibert van Eck, een toen bekende onderzoeker en ringer, een jonge koekoek te vangen en te ringen. Tot op heden is het de enige koekoek die ik ooit ringde.

Van bepaalde, en dan met name kleine soortenvogels, moet je er wel honderden ringen om een terugmelding te krijgen. Hoe anders ging het met deze jonge koekoek. Reeds na enkele maanden ontving ik

een terugmelding uit Togo, een land in West-Afrika dat grenst aan Ghana, Burkina Faso, Benin en de Atlantische Oceaan. Helaas met de toegevoegde mededeling "door een val gedood". Als ik in het voorjaar in en langs de plassen bij Kortenhoef en Ankeveen de eerste koekoek hoor roepen denk ik altijd aan deze mooie melding.

Koekoek

Rudy Schippers

Programma

Wouter Rohde

Zondag 10 december 2017

Nijkerkernauw

o.l.v. Antje van Slooten en Poul Hulzink.
Vertrektijd: 8.00 uur vanaf NS Bussum Zuid.

In het Nijkerkernauw zijn altijd vogels te zien. Er zijn luwe rustige plekken zonder pleziervaart met eenden, ganzen, meeuwen en vaak steltlopers. Veel hangt af van het weer d.w.z. of de winter al is ingetreden. De wintergasten grote zaagbek, nonnetje en brilduiker laten zich dan zien. In de polder zijn er wellicht al goudplevieren en diverse roofvogelsoorten. Bekijk vooraf wat voor weer we krijgen en pas je kleding daarop aan. Denk eraan, het kan guur zijn aan de waterkant en in de polder. Om 13.00 uur zijn we weer terug.

Woensdag 13 december 2017

Jaarlijkse bijeenkomst werkgroep Broedvogelinventarisaties

Aanvang: 19.30 uur, zaal open 19.00 uur.

Locatie: Infoschuur

In 2017 hebben we weer verschillende broedvogelinventarisaties uitgevoerd in ons werkgebied. Op deze avond zullen we de resultaten presenteren. We kijken daarna vooruit naar de gebieden die genomineerd zijn om volgend jaar te inventariseren. De avond is bedoeld voor iedereen die wil weten welke vogels er in het Gooi en omstreken broeden en/of een actieve bijdrage wil leveren aan de inventarisaties. Ook als je geen of weinig ervaring hebt met inventariseren, ben je van harte welkom. Je hoeft dus geen deelnemer te zijn aan de werkgroep, je mag de avond ook gewoon als toeschouwer bijwonen. Let op het begintijdstip van 19.30 uur.

Donderdag 14 december 2017

Lezing 'Vogelzang in de muziek'

Aanvang: 20.00 uur.

Locatie: Infoschuur.

Lezing door Toon Oudshoorn.

Toon Oudshoorn heeft twee grote hobby's: muziek en vogels. We gaan luisteren naar de achtergronden van het gebruiken van vogelzang in westerse klassieke muziek, in popmuziek en in muziek van natuurluiken. Vogelzang is in de loop der eeuwen een geliefde inspiratiebron geweest voor componisten van klassieke en popmuziek. Veel bekende en minder bekende componisten hebben de zang van vogels op de een of andere manier in hun composities verwerkt. Tot in de twintigste eeuw deden ze dit door de zang van vogels via muziekinstrumenten weer te geven (bijv. de koekoek in de Vier Jaargetijden van Vivaldi). Daarna konden ze ook geluidsopnamen in hun composities verwerken (bijv. The Beatles in Blackbird). Met de komst van de computer was het zelfs mogelijk om het geluid van vogels te manipuleren. Het luisteren naar al deze composities leert ons veel over muziek, maar ook over vogelzang. In de lezing worden muziekfragmenten steeds vergeleken met echte opnamen van vogels.

Donderdag 11 januari 2018

Nieuwjaarsbijeenkomst

Aanvang: 20.00 uur, zaal open 19.30 uur.

Locatie: Infoschuur.

We starten het jaar met een informeel samenzijn.

Geen programma, geen verplichtingen, wel gezellig bijpraten.

Zondag 14 januari 2018

Zeeland

o.l.v. Wouter Rohde.

Vertrektijd: 7.30 uur vanaf NS Bussum Zuid.

We gaan zeevogels en ganzen kijken bij de Brouwersdam en plan Tureluur. Tussen de middag gaan we warm worden in de Heerenkeet met bijvoorbeeld soep of koffie. We zijn de hele dag weg.

Zondag 4 februari 2018

Ganzenexcursie

o.l.v. Wouter Rohde.

Vertrektijd: 7.30 uur NS Bussum Zuid. Dit jaar gaan we weer op zoek naar overwinterende ganzen. De bestemming laten we afhangen van de plaatsen waar de meeste soorten zich op dat moment bevinden. We zijn de hele dag weg.

Brandganzen

Hans Hover

Adressenlijst

Postadres VWG Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Postbus 1028, 1200 BA Hilversum

Website <http://vwggooi.nl>

Bankrekeningen Triodosbank rekening nummer: NL17 TRIO 0391 1047 99 t.n.v. VWG Het Gooi e.o., Bussum

Bestuur van de Vogelwerkgroep

Voorzitter	Piet Spoorenberg	Celebesstraat 36, 3742 DD Baarn	035-5436371	voorzitter@vwggooi.nl
Secretaris	Huub Casander	Vlie 30, 1273 WN Huizen	035-5259131	secretaris@vwggooi.nl
Penningmeester	Egbert Leijdekker	Dr. A. Kuyperlaan 18a, 1402 SC Bussum	035-6936093	penningmeester@vwggooi.nl
Subgroep Avifauna	Juun de Boer	Waldecklaan 35, 1213 XV Hilversum	035-6854573	avifauna@vwggooi.nl
Subgroep Excursies	Wouter Rohde	Prof. De Jongstraat 3, 1221 HX Hilversum	035-6422629	excursies@vwggooi.nl
Algemeen bestuurslid	p.m.			
Subgroep Vogelherkenning	p.m.			
Subgroep Communicatie	Ton van den Oudenalder	Floriszlaan 40, 3742MK Baarn	035-5432666	oudenalderr@casema.nl

Nuttige adressen

Lezingen en contactavonden zijn in de Infoschuur GNR, Naarderweg 103, 1217 GL Hilversum (bij de natuurbrug).

Vogelcursus	Francis Bakker	Schuttersweg 81, 1217 PW Hilversum	035 - 6560067,	cursussen@vwggooi.nl
Lezingen	Feiko Prins	Hindelaan 23, 1216 CS Hilversum	035 - 6217017,	lezingen@vwggooi.nl
Promotie en verkoop	Nel Huese	Elzenlaan 40, 1214 KM Hilversum	035 - 6248716,	promotie@vwggooi.nl
Bibliotheek en archief	Paul Keuning	W. Barentszweg 88, 1212 BN Hilversum	035 - 5268281,	pw.keuning@solcon.nl
Vogelziekenhuis Naarden	Erik Bruinning	Burg. J. Visserlaan 1, 1411 BR Naarden	035 - 6945658	
Buitenland excursies	Evert Constandse		035 - 5317565,	buitenland@vwggooi.nl
Fotowerkgroep	Hugo Weenen	Koggewagen 88, 1261 KD Blaricum	035 - 5241123,	fotografie@vwggooi.nl
Ledenadministratie	zie binnenzijde voorblad			
Redactie De Korhaan	zie binnenzijde voorblad			
Website www.vwggooi.nl	Dirk Prop		06 - 44734989,	webmaster@vwggooi.nl
E-mail nieuwsbrief	VWG aanmelden bij nieuwsbriefvwg@vwggooi.nl of via de website			
Vogelwaarnemingen	zie www.gooi.waarneming.nl			

Het **Dineke Sluijters Vogelfonds** financiert projecten voor vogelbescherming en studie: zie voor het indienen van projectvoorstellen de website van de VWG. Adres: vogelfonds@vwggooi.nl

Wergroepen Subgroep Avifauna	Coördinatoren	Telefoon	E-mail
1. Watervogeltelling	vacant		
2. Eempolder tellingen	Jan Mooij	035 - 5429725	mooij.noorman@planet.nl
3. Weidevogel nestbescherming	Gert Bieshaar/Frits During	035 - 5311002	g.bieshaar1@kpnplanet.nl
4. Tuinvogelonderzoek	Egbert Leijdekker	035 - 6936093	tuinvogelonderzoek@vwggooi.nl
5. Zwaluwenonderzoek	Dick Jonkers/Gert Bieshaar	035 - 5260456	dickjonkers@telfort.nl
6. Zwaluwkring Huizen	Mieke Pieren-Olijhoek	06 - 44101890	zwaluwen@vwggooi.nl
7. Zwaluwkring Ankeveen	Arda van der Lee	035 - 6562309	alder306@planet.nl
8. Zwaluwkring Hilversumse Meent	Pieter Schut/André van Soest	035 - 6936811	pieter.schut@planet.nl
9. Vogelringstation	Harry de Rooij	035 - 6289470	harryderooij@planet.nl
10. Nestkasten	Ronald Beskers	035 - 5387341	nestkastonderzoek@vwggooi.nl
11. Steenuilen	Frank van de Weijer	035 - 5311207	fh.vd.weijer@hccnet.nl
12. Kerkuilen	Harry de Rooij/Gerard Mijnhout	035 - 6289470	harryderooij@planet.nl
13. Roofvogels	Harry de Rooij	035 - 6289470	harryderooij@planet.nl
14. IJsvogels	Jelle Harder	035 - 6937858	jelleharder@hetnet.nl
15. Broedvogelinventarisaties	Dirk Prop/Piet Spoorenberg	06 - 44734989	broedvogels@vwggooi.nl

Coördinatieteam Avifauna: voorzitter *vacant*, Jan Mooij en Dirk Prop

Voor ongelukken en/of problemen, die ontstaan tijdens activiteiten van de Vogelwerkgroep aanvaardt de vereniging geen enkele aansprakelijkheid. Deelname geschiedt op vrijwillige basis.

